

Στα ίχνη των κλεμμένων ελληνικών αρχαιοτήτων από τις κατοχικές δυνάμεις (1940–1945)

Η συμβολή του Σπύρου Μαρινάτου*

Ελένη Μαντζουράνη

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
emantzou@arch.uoa.gr

ABSTRACT

Tracing the stolen Greek antiquities by the German occupation forces (1940–1945): the contribution of Spyros Marinatos

After a short introduction referring to the most significant characteristics of the late Professor Spyros Marinatos's personality as an excavator, an academic and in general as a public persona of his times, this paper deals with his contribution to the repatriation of Greek antiquities to their homeland. The antiquities under discussion were stolen from Crete by the German occupation forces during the 2nd World War. The paper is mainly based on documents kept in the Archives of the Greek Ministry of Culture, namely The Directorate of the National Archive of Monuments. These documents include the correspondence between various public services, regarding, among other matters, the preparation of Spyros Marinatos's trip to Austria, Italy and Germany, as well as catalogues of the stolen and repatriated antiquities. The whole undertaking, which was adventurous, highlights his persistence and devotion to duty and his country as well as his love for archaeology.

Ο Σπυρίδων Μαρινάτος γεννήθηκε στις 17 Απριλίου 1901 στο χωριό Κοντογεννάδα κοντά στο Ληξούρι της Κεφαλονιάς. Ήταν πάντα πολύ περήφανος για τον τόπο καταγωγής του. Ήταν παιδί ταπεινής οικογένειας. Τελείωσε τις εγκύκλιες σπουδές του στην Κεφαλονιά και μετά ήρθε στην Αθήνα για σπουδές. Έλαβε το πρώτο πτυχίο του το 1921 από τη Φιλοσοφική Σχολή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και κατόπιν ως υπότροφος του Ιδρύματος Humboldt συνέχισε τις μεταπτυχιακές του σπουδές στα Πανεπιστήμια της Γερμανίας Berlin και Halle από το 1927 έως το 1929. Είχε την τύχη να συναντήσει και να μελετήσει υπό την εποπτεία σημαντικών προσωπικοτήτων των γραμμάτων της εποχής του και όχι μόνο, όπως των Καθηγητών της Κλασικής Φιλολογίας και Αρχαιολογίας Wilamowitz, Karo, Rodenwaldt και άλλων.

Θεωρώ ότι η παραμονή του στη Γερμανία πρέπει να είχε μεγάλη επίδραση στη διαμόρφωση της επιστημονικής σκέψης του, της αντίληψής του για τον πολιτισμό, την τέχνη, την αισθητική και τις κοινωνικές αξίες και κατ' επέκτασιν στη συμπεριφορά του ως πολίτη και τη δράση του ως αρχαιολόγου πεδίου και αργότερα ως ακαδημαϊκού.

* Θερμές ευχαριστίες εκφράζονται στο Ιστορικό Αρχείο Αρχαιοτήτων και Αναστηλώσεων της Διεύθυνσης Διαχείρισης Εθνικού Αρχείου Μνημείων, Τεκμηρίωσης και Προστασίας Πολιτιστικών Αγαθών του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, για την παραχώρηση του αρχειακού υλικού και πιο συγκεκριμένα, στην παλιά μου φοιτήτρια, Αρχαιολόγο κ. Στέβη Μασουρίδου, για τη βοήθεια που μου παρείχε στη διάρκεια της μελέτης μου. Όλο το αρχειακό υλικό, το οποίο χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα μελέτη, προέρχεται από το προαναφερθέν αρχείο.

Η καριέρα του στην Ελληνική Αρχαιολογική Υπηρεσία άρχισε το 1924 σε θέση Επιμελητή στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών. Το 1925 διορίστηκε Έφορος στην Κρήτη. Εκείνα τα χρόνια η Κρήτη ήταν διαιρεμένη σε δύο μεγάλες αρχαιολογικές Περιφέρειες: η μία έλεγχε την ευρύτερη περιοχή του Ηρακλείου και το εκεί Αρχαιολογικό Μουσείο και η δεύτερη τις υπόλοιπες περιοχές του νησιού. Διευθυντής και των δύο περιφερειών ήταν τότε ο σπουδαίος αρχαιολόγος Στέφανος Ξανθουδίδης, ο οποίος ανέθεσε στον νεαρό αρχαιολόγο τη δεύτερη περιφέρεια. Με τον αιφνίδιο θάνατο του Ξανθουδίδα το 1929 ο Μαρινάτος επιστρέφει από τη Γερμανία, στην οποία είχε μεταβεί με εκπαιδευτική άδεια το 1927 και αναλαμβάνει πλέον τα καθήκοντά του ως Έφορος Κρήτης (και των δύο Περιφερειών) και του Αρχαιολογικού Μουσείου Ηρακλείου. Από το 1929 έως το 1938 διαδραμάτισε πρωταγωνιστικό ρόλο σε όλες τις αρχαιολογικές δραστηριότητες και τα μεγάλα αρχαιολογικά έργα στην Κρήτη. Αποχώρησε από την Κρήτη το 1938, όταν διορίστηκε Διευθυντής Αρχαιοτήτων και Ιστορικών Μνημείων στην Ελληνική Αρχαιολογική Υπηρεσία στην Αθήνα. Κατά τη διάρκεια της περίπου δεκαετούς θητείας του στην Κρήτη υπήρξε ένας αφοσιωμένος αρχαιολόγος, ένας αυστηρός και πειθαρχημένος αλλά δίκαιος δημόσιος υπάλληλος, ένας ενεργός πολίτης, ο οποίος συμμετείχε σε κάθε έκφανση της κοινωνικής, πολιτιστικής και επιστημονικής ζωής του νησιού και όχι μόνο. Ανέσκαψε σημαντικότερες αρχαιολογικές θέσεις όπως η Αμνισός, το Βαθύπετρο, ο Σκλαβοκαμπός, τα σπήλαια της Ειλειθυίας και του Αρκαλοχωρίου, οι θολωτοί τάφοι στο Κράσι και στη Βορού, η Δρήρος και άλλες. Οι ανασκαφές του Μαρινάτου στην Κρήτη ήταν καθοριστικές για τη συγκρότηση της Μινωικής Αρχαιολογίας ως διακριτού αρχαιολογικού γνωστικού αντικειμένου. Ωστόσο, η δράση του επεκτάθηκε και σε άλλους τομείς και επίπεδα, όπως π.χ. στην αναδιοργάνωση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας και του Μουσείου Ηρακλείου, στην προστασία και ανάδειξη των μνημείων του νησιού όλων των εποχών, στην ανηλεή καταδίωξη που εξαπέλυσε εναντίον των αρχαιοκαπήλων, στη δημιουργία τοπικών αρχαιολογικών συλλογών που στεγάζονταν στα σχολεία των επαρχιακών πόλεων και οι οποίες πολύ αργότερα αποτέλεσαν τα επαρχιακά αρχαιολογικά μουσεία της νήσου. Τεράστια ήταν και η συμβολή του στην ανέγερση του τότε νέου μουσείου στο Ηράκλειο. Παράλληλα, ο Μαρινάτος ήταν τακτικότερος αρθρογράφος στον κρητικό και αθηναϊκό τύπο. Τα άρθρα του αφορούσαν σε ζητήματα ιστορικά, αρχαιολογικά, πολιτισμικά, εκπαιδευτικά, οικολογικά και κοινωνικοπολιτικά και αποκαλύπτουν το ευρύτατο φάσμα των γνώσεων του όχι μόνο για τη Μινωική Αρχαιολογία αλλά για την Κλασική Αρχαιότητα, τους Ρωμαϊκούς Χρόνους, τους Ανατολικούς Πολιτισμούς καθώς επίσης και τον προβληματισμό και τις αγωνίες του για την πορεία της χώρας. Ασχολήθηκε επίσης με θέματα της σύγχρονης ιστορίας. Η αντίληψή του διακρινόταν από κριτική διάθεση και στοχασμό, καινοτόμο σκέψη και προωθημένες για την εποχή του προσεγγίσεις και προτάσεις. Συχνότατα συγκρούσθηκε με τη γραφειοκρατία των κρατικών υπηρεσιών στη βάση επιχειρημάτων, ήρθε σε αντίθεση με πολύ σπουδαίες προσωπικότητες όπως π.χ. ο Arthur Evans, όταν υπερασπιζόταν την απαρέγκλιτη εφαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας ως έντιμος και συνεπής κρατικός λειτουργός, χωρίς ποτέ να υπολογίζει το προσωπικό κόστος. Επίσης, διαχειρίσθηκε πάντα το δημόσιο χρήμα με απόλυτη διαφάνεια.

Ο Μαρινάτος ως γνήσιος Κεφαλονίτης αγαπούσε πολύ τη μουσική. Μάλιστα ο ίδιος έπαιζε βιολί. Επίσης, ήταν μανιώδης κυνηγός, ικανότατος στη σκοποβολή, λάτρης της ταχύτητας (ως νέος αρχαιολόγος στην Κρήτη κυκλοφορούσε με μεγάλου κυβισμού μοτοσυκλέτα), σοβαρός ερασιτέχνης αστρονόμος κ.ά. Ήταν εν τέλει ένα άτομο χαρισματικό αλλά και με εκρηκτικό χαρακτήρα.

Το έτος 1939 υπήρξε έτος σταθμός στη ζωή και στη σταδιοδρομία του ως αρχαιολόγου. Δημοσίευσε στο έγκριτο αρχαιολογικό περιοδικό *Antiquity* ένα άρθρο με τίτλο "The volcanic destruction of Minoan Crete", στο οποίο για πρώτη φορά παρουσίασε και ανέλυσε τη θεωρία του, βάσει της οποίας ο Μινωικός πολιτισμός καταστράφηκε από την έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας. Η θεωρία του υπέστη αυστηρότατη κριτική διεθνώς, αλλά εκείνος επέμενε στην

ορθότητά της με επιπλέον μελέτες του στις επόμενες δεκαετίες, το 1953, το 1962 και 1964, έως ότου το 1967 με τις ανασκαφές του στη θέση Ακρωτήρι της Θήρας έφερε στο φως ίσως τη σημαντικότερη προϊστορική θέση του Αιγαίου και απέδειξε την ορθότητα των απόψεών του. Τον ίδιο χρόνο στις 10 Μαρτίου 1939 εκλέγεται Καθηγητής «τῆς Ἀρχαιολογίας καὶ Ἐθνολογίας τῶν Λαῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῶν προϊστορικῶν Λαῶν τῆς Μεσογείου» (αυτός ήταν ο πλήρης επίσημος τίτλος της ακαδημαϊκής θέσης) στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Δίδαξε γενιές αρχαιολόγων έως και το έτος 1968, όταν συνταξιοδοτήθηκε.

Ο Μαρινάτος είχε –και ακόμη έχει– για πολλούς συνδέσει το όνομά του με τα δύο μακροβιότερα στρατιωτικά καθεστώτα της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας, του 1936 και του 1967. Το 1938 υπό το καθεστώς Μεταξά διορίσθηκε, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ως Διευθυντής Αρχαιοτήτων και Ιστορικών Μνημείων, υπηρεσία που υπαγόταν τότε στο Υπουργείο Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας. Το Απριλιανό καθεστώς, σχεδόν τριάντα χρόνια μετά, του προσέφερε μια αντίστοιχη θέση, αυτήν του Γενικού Επιθεωρητή Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Πολιτισμού. Τα δύο αυτά γεγονότα οδήγησαν πολλούς να του ασκήσουν σφοδρότατη κριτική και συχνά να εκφράσουν βαρύτατες και αφοριστικές κατηγορίες εναντίον του. Όποιος επιχειρήσει να γράψει για τον Μαρινάτο οφείλει να αντιμετωπίσει την αντιφατική φύση του δυναμικού χαρακτήρα και της ιδιοπροσωπίας του. Ένα παράδειγμα των αντιφάσεων του είναι ότι υπήρξε αντιβασιλικός αλλά και ταυτόχρονα και αντικομμουνιστής, συντηρητικός αλλά και με προοδευτικές ιδέες και θέσεις, όπως αναδεικνύεται με σαφήνεια μέσα από το επιστημονικό έργο και την κοινωνική παρουσία του. Τις πεποιθήσεις αυτές υπερασπίσθηκε με σθένος και ειλικρίνεια σε όλη τη διάρκεια της ζωής του. Πολλοί τον λάτρεψαν και άλλοι τόσοι τον αναθεμάτισαν.

Ο Μαρινάτος ανήκε σε μια γενιά διανοομένων δημοσίων υπαλλήλων, οι οποίοι είχαν ως βασική κινητήρια δύναμη των πράξεών τους το έντονο αίσθημα καθήκοντος και αποστολής για το καλό της πατρίδας. Προσπάθησαν να αλλάξουν τη διοικητική δομή της Ελλάδας, μιας φτωχής και αδύναμης τότε χώρας. Πάλεψαν να εδραιώσουν καινοτόμες ιδέες και προοδευτικές πρακτικές εντός των ορίων της επαγγελματικού τους χώρου. Όπως και άλλες προσωπικότητες της εποχής του υπήρξε ως μέλος της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας και ως ακαδημαϊκός δάσκαλος πάντα θεσμικός.

Τον Απρίλιο του 1939, πριν ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος απλώσει το ζοφερό σκοτάδι του στην Ευρώπη, ο Μαρινάτος ταξίδεψε στις Ηνωμένες Πολιτείες και έδωσε σειρά διαλέξεων στα καλύτερα πανεπιστήμια της χώρας. Η υποδοχή που του επιφύλαξαν εκεί ήταν λαμπρή. Επέστρεψε στην πατρίδα τον Σεπτέμβριο του 1939.¹ Μετά την κατάρρευση του μετώπου στην Αλβανία, στη διάρκεια της Κατοχής, ο Μαρινάτος εξακολούθησε το διδακτικό έργο του στο πανεπιστήμιο παρά τις δυσχερέστερες συνθήκες. Αμέσως μετά το πέρας του πολέμου η Διεύθυνση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας (τότε ήταν μία από τις μεγάλες υπηρεσίες του Υπουργείου Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας) ανέλαβε να καταρτίσει ένα κατάλογο με τις ζημίες που υπέστησαν οι αρχαιότητες από τις τρεις δυνάμεις κατοχής, τους Ιταλούς, τους Γερμανούς και τους Βουλγάρους. Οι τελευταίοι είχαν αναπτύξει έντονη δράση κυρίως στη βόρεια Ελλάδα. Στο Κιβ. 586Δ, ΣΤ [1944–1956] Περί Υπεξαίρέσεως υπό των Στρατευμάτων Κατοχής και αλληλογραφία με το Υπουργείο Εξωτερικών, υπάρχει έγγραφο με Αρ. Πρωτ. 23537 της 28ης Φεβρουαρίου 1946 με μακροσκελή αναφορά της Επιτροπής Αρχαιολόγων για τις κλαπίδες αρχαιότητες από τους Γερμανούς, Ιταλούς και Βουλγάρους.² Ο κατάλογος αυτός δημοσιεύ-

¹ Πληροφορίες για τα βιογραφικά στοιχεία, το επιστημονικό και αρχαιολογικό έργο, καθώς και προσεγγίσεις και κρίσεις για τις κοινωνικοπολιτικές απόψεις, θέσεις και δράσεις του Σπυρίδωνα Μαρινάτου περιλαμβάνονται σε σειρά άρθρων στο συλλογικό τόμο Μαντζουράνη και Μαρινάτου 2014.

² Πετράκος 1994. Στον τόμο αυτό, στις σελίδες 163–4, γίνεται σύντομη αναφορά για τις καταστροφές που επέφεραν οι Βούλγαροι στις περιοχές της Ελλάδος που κατείχαν (Αμφίπολη, Φιλίππους, Σαμοθράκη, Θάσος, Μουσείο Καβάλας κ.ά.).

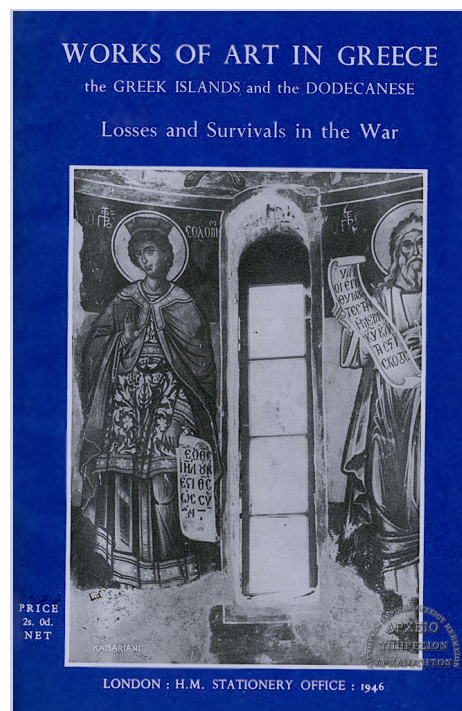
θηκε στο Εθνικό Τυπογραφείο το 1946.³ Παράλληλα, πάλι το ίδιο έτος εκδίδεται στην αγγλική γλώσσα σχετική έκθεση (British Committee 1946).

Μεταξύ των αρχαιοτήτων που αναφέρονταν στον κατάλογο της Διεύθυνσης της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας ήταν και μεγάλος αριθμός που είχαν κλαπεί το 1941 από το Στραματογραφικό Μουσείο της Κνωσού και τη βίλλα Αριάδνη στην Κνωσό από τον Αυστριακό στρατηγό Julius Ringel, ο οποίος είχε σταθμεύσει εκεί. Ο Ringel καταγόταν από το Graz της Αυστρίας. Φαίνεται ότι η επιλογή των αρχαιοτήτων που θα αποστέλλονταν στο εξωτερικό είχε πραγματοποιηθεί με τη βοήθεια και συνεργασία του Αυστριακού αρχαιολόγου A. Shorgendörfer, ο οποίος την εποχή

εκείνη υπηρετούσε στον γερμανικό στρατό. Σύμφωνα με τον κατάλογο του Υπουργείου, πολλά αρχαία αντικείμενα μινωικά (της Εποχής του Χαλκού), αλλά και της Κλασικής, Ελληνιστικής και Ρωμαϊκής Εποχής εκλάπησαν. Επρόκειτο για αγγεία από πηλό, ορείχαλκο και λίθο, μεταλλικά ξίφη, πήλινα ειδώλια, μαρμάρινα αγάλματα και άλλα. Η κλοπή επιβεβαιώθηκε από τους αρχαιολόγους Hans Ulrich von Schonebeck και Wilhelm Kraiker, οι οποίοι υποσχέθηκαν στον τότε Διευθυντή Αρχαιοτήτων της Ελλάδας Αντώνη Κεραμόπουλο ότι οι αρχαιότητες θα επιστραφούν. Αλλά εις μάτην.

Η ιστορία της αποστολής του Μαρινάτου για τον επαναπατρισμό των αρχαιοτήτων αρχίζει το Μάρτιο 1947 με βάση επίσημο έγγραφο του Υπουργείου Εξωτερικών της Ελλάδας το οποίο απευθύνεται στο Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (Παράρτημα 1).⁴ Σύμφωνα με το έγγραφο αυτό ζητείται αρχαιολόγος, ο οποίος να ομιλεί την Αγγλική και Γερμανική γλώσσα, ώστε να εντοπίσει τις κλαπείσες αρχαιότητες και να αποδείξει τον τόπο προέλευσής τους. Υπήρχαν επίσης πληροφορίες ότι πολλές ελληνικές αρχαιότητες βρίσκονταν σε ιδιωτικές συλλογές και ήταν εφικτό να απαιτηθεί η επιστροφή τους στην Ελλάδα. Το Υπουργείο Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας προτείνει τον Μαρινάτο που ήταν και Καθηγητής στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Μπορεί να ισχυρισθεί κάποιος ότι εθεωρείτο ο Εθνικός Αρχαιολόγος της Ελλάδας εκείνη την εποχή. Ο διορισμός του εγκρίθηκε αμέσως από το Υπουργικό Συμβούλιο και άρχισαν οι σχετικές διαδικασίες.

Αρχικά ο Μαρινάτος ήταν επιφυλακτικός και προβληματισμένος για την αποστολή του αυτή. Σε γράμμα προς τη γυναίκα του με ημερομηνία 8 Αυγούστου 1947 γράφει: «... Τά τῆς Γερμανίας τώρα. Στό ὑπουργεῖον ἔφθασε ἔγγραφον ἐκ Βερολίνου ποῦ περιμένει "ἀνυπομόνως" τὴν ἄφιξιν τοῦ κ. Μαρινάτου. Συγχρόνως μοῦ παρεδόθη καὶ φάκελος, ποῦ δυστυχῶς βεβαιοῦται ἐξ αὐτοῦ ὅτι θὰ ἔχω νὰ κάμω καὶ μὲ τὰς Ρωσικὰς ἀρχὰς κατοχῆς. Τὸ ἔγγραφόν των εἶναι σκαιότατον (τὶ τούτου φυσικώτερον!) καὶ ὁ σχετικὸς συνταγματάρχης ποῦ τὸ ὑπογράφει, πιθανῶς πρὶν ἐκφορτωτῆς τοῦ Βόλγα, ἰσχυρίζεται ὅτι τὰ στοιχεῖα μας εἶναι ἀνεπαρκῆ γιὰ νὰ ἀπαρτίουν κάποιο ἄγαλμα, διότι, λέγει, δὲν φέρει ὄνομα. Ἐσκέφθην νὰ τὸ βαπτίσω ἐγὼ "Μακεδονία" καὶ νὰ ζητήσω τὴν ἄμεσον ἀποκατάστασίν του. Καταλαβαίνεις τὶ θὰ μὲ περιμένῃ. Εἶπα ὅτι δὲν εἶναι πλέον καιρὸς νὰ πάω, ἀλλ' αὐτοὶ ἀντιτείνουν. Θὰ κάμω γραπτὴν ἀναφο-

³ Διεύθυνσις Αρχαιοτήτων και Ιστορικῶν Μνημείων 1946.

⁴ Ἐγγραφο τῆς 27ης Μαρτίου 1947. Το ἔγγραφο βρίσκεται στο Ἱστορικό Ἀρχεῖο Αρχαιοτήτων και Ανασθηλώσεων τοῦ Υπουργείου Πολιτισμοῦ (εφεξῆς ΙΑΑΑ), στο Κιβ. 586Δ ΣΤ 1944-1956, Φάκελλος Αναζητήσεως Αρχαίων Εξωτερικοῦ, Μετάβασις Καθηγ. κ. Μαρινάτου [1946-1955].

ράν...».⁵ Στο απόσπασμα αυτό, διακρίνεται και ο προβληματισμός του για το ταξίδι αλλά είναι και ευδιάκριτες οι πολιτικές πεποιθήσεις του Μαρινάτου.

Στο μεταξύ η προετοιμασία του ταξιδιού έχει ήδη αρχίσει. Στο ΙΑΑΑ υπάρχουν οκτώ (8) έγγραφα με την αλληλογραφία μεταξύ υπηρεσιακών παραγόντων του Υπουργείου Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας και του Υπουργείου Εξωτερικών, χρονολογούμενα μεταξύ Αυγούστου 1947 και Σεπτεμβρίου 1948, τα οποία αναφέρονται στην έγκριση της διάρκειας του ταξιδιού του Μαρινάτου στην Ιταλία και την Αυστρία (ένας μήνας και 14 ημέρες) καθώς και στο κόστος (10.500.000 δραχμές) (Παράρτημα 2).⁶

Σε επιστολή του προς το Υπουργείο Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας με ημερομηνία 6 Αυγούστου 1947 ο Μαρινάτος κρίνει ότι ο ένας μήνας παραμονής του στο εξωτερικό επαρκεί ώστε «να κατατοπισθεί διὰ τὴν φύσιν τῶν ἀνακαλυπτομένων ἐκεῖ κλοπιμαίων».⁷ Βεβαίως ο σκοπός του ήταν να επανέλθει στο εξωτερικό για περαιτέρω έρευνες. Το χρονικό διάστημα του ενός μηνός ήταν η εισήγησή του στο αρχικό στάδιο των συζητήσεων για το ταξίδι του. Μάλιστα, αρχικά αποφασίστηκε τετράμηνη παραμονή του στο εξωτερικό.⁸ Μετά την εισήγησή του όμως στο Υπουργείο αυτή περιορίσθηκε σε ένα μήνα.

Την 25η Οκτωβρίου 1947 εγκρίνεται η έκδοση υπηρεσιακού διαβατηρίου στον Μαρινάτο και τα χρήματα για το ταξίδι. Το Γενικό Επιτελείο Στρατού απονέμει στον καθηγητή τον βαθμό του ταγματάρχη του ελληνικού στρατού, απαραίτητο στοιχείο εφόσον επρόκειτο να επισκεφθεί στρατοκρατούμενες περιοχές.⁹ Ενδιαφέρον έχουν οι επιστολές του Μαρινάτου προς το Υπουργείο Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας, η πρώτη με ημερομηνία 26 Φεβρουαρίου 1948 και η δεύτερη 4 Μαρτίου 1948 στις οποίες ζητεί αφενός να του απονεμηθεί ο βαθμός του αντισυνταγματάρχη διότι έτσι θα είχε μεγαλύτερο κύρος και διαπραγματευτική ισχύ με τους φορείς με τους οποίους θα ερχόταν σε επαφή και αφετέρου να παραταθεί ένα επιπλέον μήνα η παραμονή του στο εξωτερικό (Παράρτημα 3).¹⁰ Όπως εξηγούσε σε προηγούμενη επιστολή του της 26ης Φεβρουαρίου 1948, ο ένας μήνας θα αρκούσε μόνο για την εκτέλεση των διατυπώσεων «μετὰ τῶν ἡμετέρων καὶ τῶν συμμαχικῶν ἀρχῶν». Επίσης, σημειώνει ότι τα χρήματα που είχαν εγκριθεί δεν επαρκούν, ότι πρέπει να είναι σε δολλάρια και όχι σε λίρες «διότι ταῦτα ἔχουσιν αἰσθητῶς ἀνωτέραν ἀγοραστικὴν ἀξίαν». Παρά το αίτημα και, ουσιαστικά, τη μεσολάβηση του υπουργού Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας Α. Παπαδήμου προς το Γενικό Επιτελείο Στρατού, ο βαθμός του αντισυνταγματάρχη δεν του απενεμήθη ποτέ (Παράρτημα 4).¹¹

Στις 16 Μαΐου 1948 ο ταγματάρχης Σπυρίδων Μαρινάτος αναχωρεί αεροπορικώς από την

⁵ Η επιστολή αυτή βρίσκεται στο προσωπικό αρχείο της κ. Ναννώς Μαρινάτου, την οποία ευχαριστώ για την παραχώρηση.

⁶ ΙΑΑΑ, Κιβ. 486Δ ΣΤ [1944–1956] Φάκελλος Αναζητήσεως Αρχαίων Εξωτερικού. Μετάβασις Καθηγ. κ. Μαρινάτου [1946–1955] και Έγγραφο χωρίς Αρ. Πρωτ., της 5ης Μαΐου 1948 στο ΙΑΑΑ, Κιβ. 586, Φάκελλος Α, Εξασφάλιση Αρχαίων [1940–1964], Περί διαρπαγείων αρχαιοτήτων υπό του στρατού κατοχής [1946–1949], του Διευθυντή Αρχαιοτήτων Α. Κεραμόπουλλου προς την Τράπεζα της Ελλάδος αναφορικά με το συνάλλαγμα.

⁷ Η επιστολή αυτή, χωρίς αριθμό πρωτοκόλλου, υπάρχει στο: ΙΑΑΑ, Κιβ. 586, Φάκελλος ΣΤ, 19. Εξασφάλιση Αρχαίων [1944–1956].

⁸ ΙΑΑΑ, έγγραφο της 8ης Αυγούστου 1947, με Αρ. Πρωτ. 65482/1931, του υπουργού Οικονομικών αναφέρει ότι τελικώς, η παραμονή του Μαρινάτου δεν θα είναι τετράμηνη, όπως είχε αρχικά προταθεί, αλλά με διάρκεια ενός μηνός.

⁹ ΙΑΑΑ, έγγραφο του υπουργού Παιδείας, Α. Παπαδήμου, προς το Γενικό Επιτελείο Στρατού, της 7ης Ιουλίου 1947, με αριθμό πρωτοκόλλου 55748/1550, με το οποίο ζητείται η απονομή βαθμού αξιωματικού «της αντίστοιχίας πρὸς καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου».

¹⁰ ΙΑΑΑ, έγγραφο με Αρ. Πρωτ. 18051, της 4ης Μαρτίου 1948, Κιβ. 586, Φάκελλος Α, Εξασφάλιση Αρχαίων [1940–1964], Περί διαρπαγείων αρχαιοτήτων υπό του στρατού κατοχής [1946–1949], του Μαρινάτου προς τον υπουργό Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας Α. Παπαδήμο.

¹¹ ΙΑΑΑ, έγγραφο με Αρ. Πρωτ. 18051/575, της 11ης Μαρτίου 1948, Κιβ. 586, Φάκελλος Α, Εξασφάλιση Αρχαίων [1940–1964], Περί διαρπαγείων αρχαιοτήτων υπό του στρατού κατοχής [1946–1949], από τον υπουργό Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας Α. Παπαδήμο προς το Γενικό Επιτελείο Στρατού.

Αθήνα όχι όμως για το Βερολίνο αλλά για τη Ρώμη. Στο αεροδρόμιο τον συνόδευσε ο μαθητής του αείμνηστος Καθηγητής Σπύρος Ιακωβίδης. Ας σημειωθεί εδώ ότι το 1947 η Ιταλία παραχώρησε στην Ελλάδα τα Δωδεκάνησα. Το 1940, όταν τα Δωδεκάνησα ήταν ακόμη υπό Ιταλική κατοχή και η Ιταλία ο σημαντικότερος σύμμαχος της ναζιστικής Γερμανίας, μεγάλος αριθμός αρχαιοτήτων είχε μεταφερθεί από τη Ρόδο στη Ρώμη για μία έκθεση. Εν τω μεταξύ ξέσπασε ο πόλεμος και οι αρχαιότητες παρέμειναν στην Ιταλία. Η αποστολή του Μαρινάτου περιελάμβανε και τον επαναπατρισμό αυτών των αρχαιοτήτων. Τελικά οι αρχαιότητες αυτές επέστρεψαν στον Πειραιά με πλοίο τον Αύγουστο του 1948.

Το ταξίδι του Μαρινάτου από τη Ρώμη στο Βερολίνο, όπως σειρά εγγράφων αποκαλύπτουν, δεν κατέστη δυνατό να πραγματοποιηθεί διότι οι Αμερικανοί δεν του έδωσαν τη σχετική άδεια να επισκεφθεί την αμερικανική ζώνη και οι Βρετανοί του επέτρεψαν να επισκεφθεί τη δική τους αλλά μόνο για δύο εβδομάδες.¹² Το χρονικό διάστημα των δύο εβδομάδων κρίθηκε ανεπαρκές από το ελληνικό Υπουργείο Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας, ώστε ο καθηγητής να μπορέσει να φέρει σε πέρας την αποστολή του. Η ελληνική πλευρά μάλιστα επισημαίνει ότι θα χρειαζόνταν τουλάχιστον τέσσερις μήνες και η ανάλογη πίστωση από το ελληνικό δημόσιο (Παράρτημα 5).¹³

Εφόσον η άδεια από τις αμερικανικές και βρετανικές αρχές για τη μετάβαση του Μαρινάτου στο Βερολίνο καθυστέρουσε περίεργα, όπως αποδεικνύουν τα αμέσως παραπάνω έγγραφα, ο Μαρινάτος τον Ιούλιο του 1948 ταξίδεψε από την Ιταλία στην Αυστρία και συγκεκριμένα στο Graz. Στόχος της επίσκεψής του στο Graz ήταν η αναζήτηση των αρχαιοτήτων που είχαν κλαπεί από την Κρήτη και πιο συγκεκριμένα από το Στρωματογραφικό Μουσείο και τη Βίλλα Αριάδνη στην Κνωσό. Πρώτα επισκέφθηκε την έπαυλη του Ringel στο Graz, αλλά δυστυχώς δεν τον βρήκε εκεί. Κρυβόταν διότι οι Βρετανοί τον αναζητούσαν για να τον δικάσουν και να τον παραδώσουν στην Ελλάδα ως εγκληματία πολέμου. Δυστυχώς, η έπαυλή του είχε νωρίτερα καταληφθεί από τις σοβιετικές στρατιωτικές δυνάμεις και οι αρχαιότητες είχαν εξαφανισθεί. Παρά τη μεγάλη του απογοήτευση ο καθηγητής δεν εγκατέλειψε την προσπάθεια. Μετά από διάφορες ενέργειες κατόρθωσε να εντοπίσει ένα σημαντικό αριθμό αρχαίων αντικειμένων προερχομένων από την Κρήτη στο Μουσείο του Graz και στο Μουσείο Joanneum (Παράρτημα 6).¹⁴

Ο Μαρινάτος επέστρεψε στην Ελλάδα στις 28 Ιουλίου 1948. Υπενθυμίζω ότι οι βρετανικές στρατιωτικές αρχές στο Βερολίνο ενέκριναν την άδεια μετάβασής του στο Βερολίνο στις 6 Αυγούστου 1948, λίγο μετά την επιστροφή του στην Ελλάδα. Υπάρχει σχετικό έγγραφο με ημερομηνία 29 Ιουλίου 1949.¹⁵ Το έγγραφο αυτό απευθύνει το Υπουργείο Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας προς το Υπουργείο Εξωτερικών και αναφέρει ότι ο Μαρινάτος δεν μετέβη εν τέλει στο Βερολίνο επειδή ο μεν χρόνος παραμονής του στο εξωτερικό ήταν περιορισμένος,

¹² ΙΑΑΑ, Κιβ. 586Δ ΣΤ 1944–1956 Φάκελλος Αναζητήσεως Αρχαίων Εξωτερικού. Μετάβασις Καθηγ. κ. Μαρινάτου [1946–1955], Έγγραφο με Αρ. Πρωτ. 44628 της 6ης Αυγούστου 1948.

¹³ ΙΑΑΑ, έγγραφο με Αρ. Πρωτ. 57457/1841 της 31ης Αυγούστου 1948, Κιβ. 586, Φάκελλος Α, Εξασφάλιση Αρχαίων [1940–1964], Περί διαρπαγείων αρχαιοτήτων υπό του στρατού κατοχής [1946–1949], από το Υπουργείο Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας προς το Υπουργείο Εξωτερικών.

¹⁴ ΙΑΑΑ, Κιβ. 586, Φάκελλος Α, Εξασφάλιση Αρχαίων [1940–1964], Περί διαρπαγείων αρχαιοτήτων υπό του στρατού κατοχής [1946–1949]. Στον παραπάνω φάκελλο, ανευρέθη δακτυλογραφημένος κατάλογος αρχαίων αντικειμένων που προέρχονταν από το ανάκτορο της Κνωσού και εντοπίστηκαν στο Μουσείο Joanneum. Υπάρχουν δύο αντίγραφα του καταλόγου αυτού. Το πρώτο αντίγραφο είναι στη γερμανική γλώσσα, υπογράφεται από τους Καθηγητές W(alter). Schmidt και Sp. Marinatos και έχει ημερομηνία Graz, 2 Ιουλίου 1948. Το δεύτερο αντίγραφο είναι στην αγγλική γλώσσα, δεν έχει ημερομηνία και υπογράφεται μόνο από τον Μαρινάτο. Είναι, προφανώς, ένα είδος πρωτοκόλλου παράδοσης/παραλαβής από τους αρμοδίους του Μουσείου Joanneum στον Καθηγητή Μαρινάτο, όταν αυτός εντόπισε και διεκδίκησε τις αρχαιότητες αυτές.

¹⁵ ΙΑΑΑ, Έγγραφο της 29ης Ιουλίου 1949, με Αρ. Πρωτ. 47642/1578, στο ΙΑΑΑ, Κιβ. 586 Ε, Εξασφάλιση Αρχαίων 1947–1952, Γενικός Φάκελλος Αναζητήσεως Αρχαίων και Επιστροφή μερικών και Εκθέσεις κ. Μαρινάτου [1947–1950], από το Υπουργείο Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας στο Υπουργείο Εξωτερικών.

η δε άδεια εισόδου του στη Γερμανία καθυστέρησε να του χορηγηθεί από τις αρμόδιες Συμμαχικές Δυνάμεις. Στο έγγραφο αυτό, επισυνάπτεται και το σχετικό βρετανικό έγγραφο με ημερομηνία 2 Μαΐου 1949. Εύλογα μπορεί να αναρωτηθεί κάποιος ποιοι ήταν οι λόγοι καθυστέρησης απάντησης των Βρετανών στο ελληνικό αίτημα αλλά και η πλήρης άρνηση των Αμερικανών.

Το πρώτο φορτίο με τις διαρπαγείσες αρχαιότητες φθάνει με πλοίο στον Πειραιά στις 7 Αυγούστου 1948. Το υποδέχθηκε ο ίδιος προσωπικά στο λιμάνι. Ένα δεύτερο φορτίο έφθασε στις 4 Σεπτεμβρίου 1948. Ο καθηγητής συνόδευσε το φορτίο αυτό με τις αρχαιότητες στο Ηράκλειο της Κρήτης και στις 7 Σεπτεμβρίου 1948 το παρέδωσε στον τότε Έφορο Αρχαιοτήτων, τον αείμνηστο καθηγητή Νικόλαο Πλάτωνα.

Ο Μαρινάτος συνέταξε στις 2 Αυγούστου 1948 λεπτομερή έκθεση αρκετών σελίδων και την υπέβαλε στο Υπουργείο Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας στις 6 Αυγούστου 1948. Στην έκθεση αυτή περιγράφει το ταξίδι του στην Ιταλία και Αυστρία και καταγράφει τα αποτελέσματα της αποστολής του (Παράρτημα 7). Στον ίδιο Φάκελλο υπάρχουν και αρκετά στοιχεία για τις αρχαιότητες της Ρόδου (Παράρτημα 8). Πιο συγκεκριμένα, ένα ακόμη έγγραφο του Μαρινάτου με τίτλο «Σημείωμα περί τοῦ παραδοθέντος μοι φακέλλου φυγαδευθέντων ἐκ Ρόδου ἀρχαίων: 22 Ἰουνίου 1949»¹⁶ και μία οκτασέλιδη αναφορά με τίτλο «Τὰ κυριώτερα ἀρχαῖα τὰ ἀφαιρεθέντα ὑπὸ Ἰταλῶν ὧν ἐγνώσθη τὸ ὄνομα»¹⁷ παρέχουν σημαντικές πληροφορίες για τις περιπέτειες και την τύχη τους.

Το ταξίδι του Μαρινάτου δεν απέδωσε όσα ο ίδιος διακαώς επιθυμούσε και όσες αρχαιότητες ήταν βέβαιος ότι είχε την ικανότητα και την αναγκαία γνώση να αναζητήσει και να εντοπίσει στη Γερμανία. Οι δυτικές Συμμαχικές Δυνάμεις φέρουν ακεραία την ευθύνη για το τελικό αποτέλεσμα αυτής της προσπάθειας της Ελλάδας και η ιστορία τις κρίνει για **τη** στάση αυτή. Θα ήταν ιδιαίτερα ενδιαφέρον να διερευνηθούν οι λόγοι που υπαγόρευσαν μια τέτοια, τουλάχιστον «περίεργη», συμπεριφορά. Παρ' όλα αυτά, η συμβολή του Μαρινάτου στον εντοπισμό και στην επιστροφή των ελληνικών αρχαιοτήτων, έστω από την Ιταλία και την Αυστρία, αποτιμάται ως ένα σπουδαίο κεφάλαιο για την ιστορία της χώρας, της αρχαιολογίας αλλά και της ζωής του.

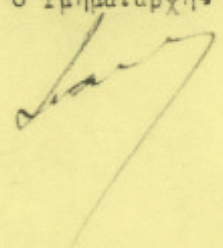
¹⁶ ΙΑΑΑ, Κιβ. 586 Ε, Α. Εξασφάλιση Αρχαίων 1948 [1940–1964], Φάκελλος: Περί διαρπαγείσων Αρχαιοτήτων υπό του στρατού Κατοχής [1946–1949].

¹⁷ Στο ίδιο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- British Committee on the Preservation and Restitution of Works of Art, Archives, and other Material in Enemy Hands. 1946. *Works of Art in Greece, the Greek Islands and Dodecanese. Losses and Survivals in the War*, London: H.M. Stationary Office.
- Διεύθυνσις Αρχαιοτήτων και Ιστορικών Μνημείων. 1946. Ζημιαί τῶν ἀρχαιοτήτων ἐκ τοῦ πολέμου καὶ τῶν στρατῶν Κατοχῆς. Αθήνα: Υπουργεῖο Εθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, Διεύθυνσις Αρχαιοτήτων καὶ Ιστορικών Μνημείων.
- Μαντζουράνη, Ε. καὶ Ν. Μαρινάτου. Επιμ. 2014. *Σπυρίδων Μαρινάτος 1901–1974. Η ζωή καὶ ἡ εποχή του*, Αθήνα: Ινστιτούτο του βιβλίου – Α. Καρδαμίτσα.
- Πετράκος, Β.Χ. 1994. «Τα ἀρχαία τῆς Ελλάδος κατὰ τὸν Πόλεμο 1940–1944». *Μέντωρ* 31:69–185.

Παράρτημα 1. Έγγραφο της 27ης Μαρτίου 1947. ΙΑΑΑ, Κιβ. 586Δ ΣΤ 1944-1956, Φάκελλος Αναζητήσεως Αρχαίων Εξωτερικού, Μετάβασις Καθηγ. κ. Μαρινάτου [1946-1955].

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ	Έν'Αθήναις τῇ 27 Μαρτίου 1947
Διεύθυνσις Οικονομικῶν Ζητημάτων.	
Ἀριθ. Πρωτ. 21313	Πρὸς
	τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας.
Ἀναφερόμενοι εἰς τὸ πρὶν 99855/2977 ἀπὸ 11 Ἰανουαρίου ε.ε. ὑμέτερον ἔγγραφον, ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἐκ τῶν Γερμανῶν ἀφαιρέματα εἰς Ἑλλάδος ἔργα τέχνης, τὸ περιεχόμενον τοῦ σκοίου ἀνεκοινώσαμεν εἰς τὴν ἐν Βερολίνῳ Στρατιωτικὴν Ἀποστολὴν, ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ κέρψωμεν θρὶν συνημμένως ἀντίγραφον τοῦ πρὶν 25/1832 ἀπαντητικοῦ ἐγγράφου τῆς Ἀποστολῆς. Ὡς, ἐνδεστούμενοι, θέλετε παρατηρήσει, ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Ἀποστολῆς Πλοίαρχος κ. Παπαγεωργίου συμφωνεῖ πρὸς τὴν γνώμην ὅπως ἀποσταλῇ εἰς Γερμανίαν ἀρχαιολόγος πρὸς ἀναζήτησιν τῶν ἀφαιρεθεισῶν ἐντεθεν ἀρχαιοτήτων. Ὁ κ. Πλοίαρχος ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐπὶ τῆς ἀνάγκης ὅπως ὁ ἀποσταλθεὶς εἰς τὴν Γερμανίαν ἀρχαιολόγος γνωρίζῃ "ἐκιστημονικῶς" τὴν Ἀγγλικὴν καὶ Γερμανικὴν.	
	Ἐντολὴ τοῦ Ὑπουργοῦ
	Δ. Καψάλης
	Πληρεξούσιος Ὑπουργός
Ἀκριβὲς ἀντίγραφον Έν'Αθήναις τῇ 23 Ἰουνίου 1947 Ὁ Τμηματάρχης 	

Παράρτημα 2. Έγγραφο χωρίς Αρ. Πρωτ., της 5ης Μαΐου 1948 στο ΙΑΑΑ, Κιβ. 586, Φάκελλος Α, Εξασφάλιση Αρχαίων [1940-1964], Περί διαρπαγείσων αρχαιοτήτων υπό του στρατού κατοχής [1946-1949], του Διευθυντή Αρχαιοτήτων Α. Κεραμόπουλλου προς την Τράπεζα της Ελλάδος αναφορικά με το συνάλλαγμα.

	
ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	
Εν Αθήναις, τῇ 5ῃ Μαΐου 1948 194	
Θρησκ. καὶ Ἑθν. Παιδείας.	
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ	Πρὸς
ΓΕΝΙΚΗ Δ/Σ	τὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος
Διεύθυνσις	
Τμήμα	
Γραφεῖον	
	<u>ὑπηρεσιακὸν Σημείωμα</u>
Αριθ. πρωτ. _____	
Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Σπ. Μαρινᾶτος ἐπιστρατευθεὶς διετάχθη νὰ μεταβῇ ἐπὶ δίμηνον εἰς Γερμανίαν, Αὐστρίαν καὶ Ἰταλίαν πρὸς ἀναζήτησιν τῶν κλεισθῶν ἀρχαιοτήτων. Ἀποζημίωσις τούτου ὠρίσθη τό ποσὸν λιρῶν πέντε (5) ἡμερησίως καὶ τὰ ὁδοιπορικὰ ἔξοδα. Δι' ὁδοιπορικά καὶ ἔξοδα παραμονῆς τούτου ἐξεδόθη ὡς προκαταβολή ἔνταλμα 10.500.000 δραχμῶν. %	

Τό ποσόν τοῦτο παρακαλοῦμεν, ὅπως καταβληθῇ
εἰς δολλάρια, δεδομένου ὅτι ὁ κ. Μαρινᾶτος προκείται
νά μεταβῇ καί εἰς μικράς πόλεις καί εἰς ἀπόκεντρα
μέρη καί καλόν εἶναι νά ἐφοδιασθῇ διά δολλαρίων,
ἅτινα εὐκολύνουσι τήν συναλλαγὴν περισσότερον ἄλ-
λων νομισματικῶν ἀξιῶν, δεδομένου ὅτι τό πλεῖστον
τῆς ὑπηρεσίας του θά διεξαχθῇ εἰς τήν Ἀμερικανικὴν
ζώνην Κατοχῆς. Ἰδιαιτέρως παρακαλοῦμεν, ὅπως ἐπι-
σπευθῇ τό πρᾶγμα, διότι ὁ κ. Μαρινᾶτος ἐφοδιασθεὶς
δι' ὑπηρεσιακοῦ διαβατηρίου τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν
ὀφείλει νά ἀναχωρήσῃ ἐντός τῆς ἐβδομάδος.

Ὁ Διευθυντὴς Ἀρχαιοτήτων
Ἀντών. Κεραμόπουλος.

[illegible]

Παράρτημα 4. ΙΑΑΑ, έγγραφο με Αρ. Πρωτ. 18051/575, της 11ης Μαρτίου 1948, Κιβ. 586, Φάκελλος Α, Εξασφάλιση Αρχαίων [1940-1964], Περί διαρπαγείσων αρχαιοτήτων υπό του στρατού κατοχής [1946-1949], από τον υπουργό Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας Α. Παπαδήμο προς το Γενικό Επιτελείο Στρατού.

Ε π ε ί γ ο ν

Εν Αθήναις τῇ 11 Μαρτίου 1948

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ
Θρη. & Εθν. Παιδείας
Διεύθυνσις **Πρόσ**
Γραμμὰ **Ἀρχαιοτήτων**
Γραφεῖον **τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον τοῦ**
Στρατοῦ.

18051/575
Κατ'ὅπιν τοῦ υπ'ἀριθ. 56748/1880/7-
7-47 ἡμετέρου πρὸς ὑμᾶς ἐγγράφου ἐξεδόθη τὸ υπ'ἀρ.
333907/Β.Σ.Τ. 902/21-2-46 ἔγγραφο τοῦ Ὑπουργείου
Στρατιωτικῶν, δι' οὗ καλεῖται εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρα-
τεύματος ὁ υποδεκανεὺς μαρινάτος Σπυρίδων τοῦ Νικο-
λάου καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κλάσεως
1921 ἐξ Ἀνωγειτῶν Πάλλης Κεφαλληνίας, τίθεται εἰς
τὴν διάθεσιν τοῦ καθ'ἡμᾶς Ὑπουργείου διὰ τὴν ἐκτέ-
λεσιν ἐιδικῆς υπηρεσίας καὶ ἀπονέμεται εἰς αὐτόν
ὁ βαθμὸς τοῦ ταγματάρχου.

Ἐπειδὴ ὁ ἐθρημένος καθηγητῆς ἀποστέλλεται εἰς
τὸ ἑξωτερικὸν δι' ἐιδικὴν ἐποστολὴν ἥτοι πρὸς ἀνεύ-

%

ρεσιν τῶν κλακείων ἀρχαιοτήτων ὑπὸ Γερμανῶν, Αὐστρ
ακῶν καὶ Ἰταλῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου θά ἔλθῃ εἰς ἀπα
φὴν μὲ ἀρχαῖς κατοχῆς καὶ λοιπὰς ἄλλας ἀρχαῖς φρονού-
μεν ὅτι ὁ ἀπονερόμενος βαθμὸς τοῦ ταγματάρχου δέν
ἐφοδιαζοῖ αὐτόν μὲ τό ἀνάλογον κῆρος, ἵνα ἀνταποκρι-
θῇ εἰς τό δυσχερές του ἔργον καὶ δῇ εἰς ξένας χώ-
ρας, ἔργον τό σκοπον ἐπιβάλλει τὴν παροχὴν εἰς αὐ-
τόν παντός μέσου ἐπιβολῆς καὶ γοήτρου.

Διὰ ταῦτα ἔχομεν τὴν τιμὴν νά παρακαλέσωμεν
ὁμᾶς, ὡς ἐκτιμῶντες τὴν σπουδαίαν τῆς ὁλως ἐξαι-
ρετικῆς ἐν λόγῳ εἰδικῆς ἀποστολῆς ἐνεργήσῃτε ὅ,τι
δεῖ διὰ νά ἀπονεμηθῇ εἰς αὐτόν ὁ βαθμὸς τοῦ ἀντι-
συνταγματάρχου, ὅστις ἄλλως τε βαθμὸς ἀπενεμήθη
κατὰ τό παρελθόν εἰς τοὺς καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστη-
μίου κ. κ. Καραντάσην καὶ Μαρτιολόπουλον.

Ὁ Υπουργὸς
Α. Παπαδημόπουλος

Παράρτημα 5. ΙΑΑΑ, έγγραφο με Αρ. Πρωτ. 57457/1841 της 31ης Αυγούστου 1948, Κιβ. 586, Φάκελλος Α, Εξασφάλιση Αρχαίων [1940-1964], Περί διαρπαγείσων αρχαιοτήτων υπό του στρατού κατοχής [1946-1949], από το Υπουργείο Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας προς το Υπουργείο Εξωτερικών.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Εν Αθήναις τῇ 31 Αυγούστου 1948

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ Θρησκ. & Εθν. Παιδείας

ΓΕΝΙΚΗ Δ/Δ Αρχαιοτήτων Πρός

Διεύθυνσις Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν

Τμήμα Β' Δ/νσιν Πολιτικῆν Τρῆρα II

Γραφεῖον

57457/1841

Λογ. ἀριθ.

Σχετικῶς πρὸς τὸ υπ' ἀριθ. 44628

Ἐ.Ἐ. ὑμέτερον ἔγγραφον, δι' οὗ ἀνακοινοῦνται ἡμῖν
ὅτι ἐνεκρίθη ἡδεια ἐπειγούσης εἰσόδου τοῦ καθη-
γητοῦ κ. Σπυρ. Καρινάτου εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Ζώνην
τῆς Γερμανίας διὰ διάστημα δύο ἐβδομάδων, ἔχοντες
τὴν τιμὴν νῦν αἰσ γινώσκωμεν ὅτι τὸ χρονικόν
τοῦτο διάστημα εἶναι τελείως ἀνεπαρκές δι' ὅν
σκοπὸν πρόκειται νὰ μεταβῇ εἰς Γερμανίαν ὁ
εἰρηρένους καθηγητής, ὅστις βεβαίως ὅτι πρὸς
τελευτὴν ὅρον ἐνέργειαν ἀπαιτεῖται χρόνος τοσά-
χιστον τεσσάρων μηνῶν καὶ ἀνάλογος χρηματικῇ

%

πίστωσις τήν σποίαν, ως ἐγνωρίσαμεν διὰ τοῦ
ὑπ' ἀριθ. 47879/1559/12-7-48 ἐγγράφου μας, ἀδυνα-
τουῦμεν νά διαθέσωμεν ἡμεῖς, καί παρακαλοῦ-
μεν ὅπως ὑμεῖς, ως ἐκτελεσταί τῶν συνθηκῶν,
διαθέσῃτε. -

Ὁ ὑπουργός

Δ. Βουρδουμπάς

Παράρτημα 6. ΙΑΑΑ, Κιβ. 586, Φάκελλος Α, Εξασφάλιση Αρχαίων [1940-1964], Περί διαρ-
παγείσων αρχαιοτήτων υπό του στρατού κατοχής [1946-1949]. Το πρώτο αντίγραφο είναι
στη γερμανική γλώσσα, υπογράφεται από τους Καθηγητές W(alter). Schmidt και Sp. Marinatos
και έχει ημερομηνία Graz, 2 Ιουλίου 1948. Το δεύτερο αντίγραφο είναι στην αγγλική γλώσσα,
δεν έχει ημερομηνία και υπογράφεται μόνο από τον Μαρινάτο.

K a t a l o g
der aus dem Palaste zu Knossos im Joanneum befindlichen
Gegenstände.

- 1.) Buhle aus pentelischem Marmor; Füße und Schnauze abgebrochen.
Länge 0.37 m.
- 2.) Alabastron aus marmorartigem Stein. Höhe 0.18 m.
- 3.) Steinlampe aus zerbrechlichem Schist. Höhe 0.08 m
- 4.) Zwei verstümmelte Terrakotten.
- 5.) Eine Haue (adze) aus Eisen. L. 0.13 m.
- 6.) Spitze eines minoischen Dolches aus Bronze. L. 0.15 m.
- 7.) Drei bronzene Nadeln.
- 8.) Zehn z.T. formlose Stücke aus Bronze; darunter Griff eines Dolches
Flügel einer Sphinx (?).
- 9.) Ein Ring aus Bronze, Durchmesser 0.043 m.
- 10.) Ein verzierter Ring aus Blei, Dm. 0,045 m.
- 11.) Vier Vasengriffe aus Bronze.
- 12.) Zwei Ohringe und ein Ring aus Bronze (zerbrochen).
- 13.) Die Hälfte einer römischen Silbermünze (in zwei Stücken) und eine
byzantische Münze aus Bronze (Skyphoton).
- 14.) Sechzehn bronzene Pfeilspitzen mit drei Zungen (Triglochin).
- 15.) Ein Stück Steatit mit linearen Mustern.
- 16.) Einundvierzig Stück Obsidianklingen oder unbearbeitete Obsidian-
splitter. Davon ~~zwei~~ zwei aus Silex.
- 17.) Ein Stück elliptischer Form aus Bronze mit verschiedenen Mustern
(wohl venezianischer Zeit). L. 0.125 m.
- 18.) Zwölf kleine Tonvasen minoischer, griechischer und römischer Zeit.
- 19.) Tondeckel von einer Urne orientalisierenden Stiles. Dm. 0.24 m.
- 20.) Männlicher kleiner Kopf einer Terrakotta. H. 0.07 m.
- 21.) Ein Stück natürlichen Gesteines, einem Idol ähnlich. H. 0.09 m.
- 22.) Weiblicher Kopf aus Porosstein mit breiter Frisur. H. 0.19 m.

Prof. Walter Schmidt *Sp. Marinatos*

Graz, am 2. Juli 1948.

A

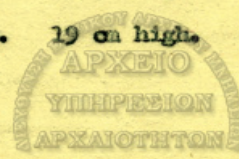
List

of the Antiques belonging to the Palace of Knossos which
are now in the Joanneum.

1. Bull from pentelic marble; feet and snout are missing. 37 cm long.
2. Alabastron of a kind of white marble. 18 cm high.
3. Stone lamp of soft Schist. 8 cm high.
4. Two fragmentary Terracottas.
5. An axe of iron. 13 cm long.
6. Point of a minoan dagger in bronze. 15 cm long.
7. Three bronze hairpins.
8. Ten small shapeless pieces of bronze; among them handle of a dagger, wing of a sphinx.
9. A ring of bronze. Diameter 43 mm.
10. A decorated ring of lead. Diameter 45 mm.
11. Four handles of vases in bronze.
12. Two earrings and a ring in bronze (broken).
13. The half of a Roman coin in silver (broken in two pieces) and a Byzantine coin in bronze (Skyphoton).
14. Sixteen arrowheads in bronze with three points (Triglochin).
15. A piece of steatite with linear patterns.
16. Forty-one pieces of Obsidian blades or unworked Obsidian chips. Two of them are in Silex.
17. A piece of elliptic form in Bronze with different patterns, (perhaps of Venetian date) 125 mm long.
18. Twelve small clay vases of Minoan, Greek and Roman period. One of them is filled with bronze coins.
19. Clay cover for a vessel of orientalizing style. Diameter 24 cm.
20. A little man's head in Terracotta. 7 cm high.
21. A piece of a natural stone concrete, similar to an idol. 9 cm high.
22. The head of a woman in porous stone with high coiffure. 19 cm high.

S. Marmar

Παράρτημα 7. IAAA, Κιβ. ????, Α. Εξασφάλιση Αρχαίων 1948 [1940-1964], Φάκελλος: Περί διαρ-
παγείσων Αρχαιοτήτων υπό του στρατού Κατοχής [1946-1949]. Έκθεση του Μαρινάτου προς
το Υπουργείο Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας (6 Αυγούστου 1948).

ΑΠΚ

Περί

τῶν δ. ἱερ. βασιλείων, Ἀδελφ.
ἀρχαιοτήτων.

59679
16/8/48

Εἰσαβάσμις ὑποβάλλω ἑνδεκά ἑν
κατὰ τὴν ἀναρίθμωσιν τῶν ἐξ ἑλληνικῶν
ἀποκαταστάσεων ἀρχαιοτήτων ὁμοῦ μετὰ
ἀντικειμένων (ἐκ. 5) ἐγγράφων καὶ ἀποδείξεων.
ὡς καὶ ἐπὶ παραδόσεως ἀρχαίων
ἐξ ἱερῶν καὶ ἀποδείξεων.

Εἰσαγγελέας
Στ. Μαρινάτος.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ Κ.Α.Π.
ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ
1874
17-8-48.

6 Αὐγ. 1948.

ΑΡΧΕΙΟ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ
ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

Ἀθῆναι 2 Αὐγούστου 1943

Συν Ὑπουργεῖον Παιδείας

Δ/νσιν Ἀρχαιοτήτων

Ἐχω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω πλήρη ἔκθεσιν περὶ τῶν ἀναζητήσεων τῶν κατὰ τὸν πόλεμον ἀπαχθεισῶν ἀρχαιοτήτων. Ἡ ἀπουσία μου διήρκεσεν ἐν ὅλῳ 73 ἡμέρας, ἀπὸ τῆς 16ης Μαΐου μέχρι τῆς 28ης Ἰουλίου. Μετέβην μόνον εἰς Ἰταλίαν καὶ Αὐστρίαν, τῆς διὰ τὴν Γερμανίαν ἐγκρίσεως παρασχεθείσης πολὺ ἀργά. Δὲν ὑπῆρχε πλεον χρόνος οὔτε καὶ χρήματα. Ἡ πεῖρα ἄλλως, ἦν ἐν τῇ μεταξὺ εἶχον συγκομίσαι, ἀποδεικνύει ὅτι αἱ περὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἀρχαιοτήτων διατυπώσεις, πλὴν τῶν δυσκολιῶν τῆς ἀνακαλύψεως τῶν, εἶναι καὶ ἐκ μέρους τῆς συμμαχικῆς πλευρᾶς πολὺπλοκοὶ καὶ ἀπαιτοῦσι χρόνον μηνῶν πολλῶν. Μόνον εἰδικὸς ὑπάλληλος προσκολλώμενος εἰς τὴν Στρατιωτικὴν Ἀποστολὴν Βερολίνου ἐπὶ ἐν τοῦλάχιστον ἐξαμηνὸν εἶναι δυνατόν νὰ καταλήξῃ εἰς ἀποτελεσματικά. Ἡ ἐν Αὐστρίᾳ ἐντὸς 17 ἡμερῶν ἀνεύρεσις παρ' ἐμοῦ δύο ὁράδων ἀπαχθέντων ἀρχαίων ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς προσωπικὰς σχέσεις τόσοσιν μετὰ τῶν Αὐστριακῶν ἐπιστημόνων, ὅσων καὶ μετὰ τῶν Ἀγγλῶν ὀξυωματικῶν, οἵτινες ἐν ἀρχῇ ὑπῆρξαν πολὺ δύσκολοι εἰς τὸ νὰ μοῦ παράσχουν τὴν συνεργασίαν τῶν. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ ὀφείλω νὰ τονίσω, ὅτι ἡσθάνθην ἐπανειλημμένως καὶ λίαν ὀδυνηρῶς τὴν ἔλλειψιν ἐνός ἀνωτέρου στρατιωτικοῦ βαθμοῦ, ὅστις θὰ ἀντεστοίχει καλύτερον καὶ πρὸς τὴν ηλικίαν μου καὶ πρὸς τὸ πανεπιστημιακὸν ἀξίωμά μου. Ἡ ἀνωτάτη ἀγγλικὴ Στρατιωτικὴ ἀρχὴ πρὸς ἣν συνειργάσθην, ἦτο ἡ τοῦ συνταγματάρχου. Ἄν ἡδυνάμην νὰ συζητήσω ὡς ἰσότιμος, ἵσως θὰ καθίστατο κατορθωτὸν νὰ παραλάβω καὶ τὰ ἀρχαῖα, ὅτινα ἀνεκάλυψα ἐν τῇ Πανεπιστημίᾳ τοῦ Γκράτε καὶ διὰ τὰ ὁποῖα οἱ Ἀγγλοὶ προέβαλον τυπικὰς ἀντίρρῃσεις, ἐν τὴν ἐπίλυσιν ἠναγκάσθην νὰ ἀναθέσω εἰς τὴν ἐν Βιέννῃ πρεσβεῖαν ἡμῶν.

Ἀναφέρω ταῦτα, ἵνα ἔχητε τὸ ζήτημα ὑπ' ὄψει διὰ τὴν χυρὴν μέλλουσαν ἀποστολὴν ἐτέρου ἐπιστήμονος πρὸς ἀναζήτησιν τῶν

λοιπῶν ἀρχαιοτήτων. Ὡς πρὸς ἐμέ, ληξάσης ἤδη τῆς ἀποστολῆς μου, παρακαλῶ ὅπως ἀπευθυνόμενοι πρὸς τὰς ἀρμοδίας Στρατιωτικὰς Ἀρχάς ἀναγγεῖλῃτε τοῦτο, ἵνα διαταχθῇ ἡ ἐκ τῶν τάξεων τοῦ Στρατοῦ ἀπολύσις μου, εἴαν ἡ φιλατὰρ Πατρίς δὲν ἔχῃ περαιτέρω ἀνάγκην τῆς στρατιωτικῆς μου ἰδιότητος.

Ἦδη προβαίνω εἰς ἐξιτορήσειν τῶν κατὰ τὴν ἀποστολήν μου.

Ἄρα φθάσας εἰς Ἰταλίαν, ὅπου λόγῳ τῶν εἰρηνικῶν σχέσεων ἡμῶν μετὰ τῆς χώρας ταύτης ἡ στρατιωτικὴ ἰδιότης ἀπέβαινεν ἀχρηστος, συνεννοήθη μετὰ τοῦ πρεσβευτοῦ κ. Καψάλη περὶ τῆς τηρητέας τακτικῆς. Ἐγνώριζον ἤδη, ὅτι ἡ Ἰταλικὴ κυβέρνησις λίαν ἀπροθύμως καὶ λίαν βραδέως ἐκινεῖτο ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν ἀρχαιοτήτων. Ἐκ παρολλήλου πρὸς τὰς ὑπηρεσιακὰς ἐνεργείας ὁ κ. πρεσβευτὴς ἐνέκρινε τὴν πρότασίν μου, ὅπως καὶ ἰδιωτικῶς διὰ τῶν παλαιῶν γνωριμιῶν μου πρὸς ἰταλοὺς ἀρχαιολόγους προσπαθῶ ὅπως δημιουργήσω ἀπρόσφορον εὐμεγεστέραν. Ἰδὼν τοῦ κ. Amadeo Maiuri, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Νεαπόλεως, Διευθυντοῦ τοῦ Μουσείου Νεαπόλεως καὶ Διευθυντοῦ τῶν ἀνασκαφῶν Πομπηέας, ὅστις προσηνέχθη μᾶλλον ψυχρῶς πρὸς ἐμέ καὶ τὸν ἐν Νεαπόλει πρόξενον κ. Α. Τυπάλδον, αἱ λοιποὶ ὡς ἄπορα προσηνέχθησαν εὐγενῶς καὶ προθύμως. Νομίζω ὅμως ὅτι διέκρινα πάντοτε τὴν αὐτὴν ἐπιφύλαξιν καὶ προσοχὴν ἐκ μέρους των, ὅσας ἐ συνεζητοῦντο τὰ ἐκκερμῇ ἀρχαιολογικὰ ζητήματα.

Αἱ κυριώτεραι ἐπίσημοι ἐνέργειαι, γενόμεναι πάντοτε μέσῳ τῆς ἐν Ῥώμῃ πρεσβείας ἡμῶν, ἦσαν αἱ ἀκόλουθοι:

1/ Δυνέταξα ἐν ὑπόμνημα Γαλλιστί, οὐ συνυποβάλλω τὸ ἑλληνικόν πρωτότυπον, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ 4 κεφαλαίων: Α' / ἀρχαῖα ἀπαχθέντα ὑπὸ στρατιωτικῶν, ἃν γνωρίζομεν τὰ ὀνόματα. Β' / ἀρχαῖα ἀπαχθέντα ὑπὸ πολιτικῶν προσώπων, ἃν γνωρίζομεν τὰ ὀνόματα. Γ' / ἀρχαῖα ἀπαχθέντα ὑπὸ ἀγνώστων προσώπων. Δ' / Καταστροφαῖ ἀρχαίων καὶ καλλιτεχνικῶν μνημείων.

Τὸ ὑπόμνημα ἐβασίζετο κυρίως εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας ἐκδοθέν τεῦχος "Ζητήματα τῶν ἀρχαιοτήτων" κλπ. Συμπληρωματικῶς ὅμως περιέλαβον εἰς αὐτὸ καὶ καταστροφὰς μνημείων νεωτέρων, ὅσας ὁ ἴδιος ἀσφαλῶς ἐγνώριζον, ὥσπυτες δὲ καὶ ἀρχαῖα τέως ἀγνωστα ἐκ Ῥόδου, ἅτινα ἀνεῦρον ἐν τῇ Museo Coloniale καὶ περὶ ἃν ἀνέφερον ἤδη πρὸς ὑμᾶς.

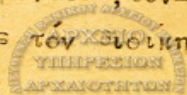
2) Συνέταξα ἰδιαιτέρον ὑπόμνημα, ἀφορῶν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ Ἰταλοῦ ὑπαρχιτέκτονος *Pasini*, ἵνα δηλώσῃ ποῦ εὐρίσκεται τὸ κιβώτιον τὸ περιέχον τὰ πολυτιμότερα τῶν ἐξ Ἑλλάδος ἀφαιρεθέντων ἀρχαίων, ἦτοι, πάντα τὰ κλασσικῆς ἐποχῆς χρυσᾶ ὡς καὶ τὰ νομίσματα τοῦ Μουσείου Ρόδου.

3) Προέβην, πάντοτε διὰ τῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβείας, εἰς τὰς σχετικὰς διαδικασίας ὥστε καταστῇ δυνατόν νά παραλάβω τὰς 10 βυζαντινὰς εἰκόνας, αἵτινες, δωρηθεῖσαι ἀπὸ ἐτῶν εἰς τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Νεαπόλεως, ἀπέμειντο εἰς τὰ ὑπόγεια τῆς πρεσβείας.

4) Προέβην τέλος εἰς τὰ κατόλληλα διαβήματα, ὥστε μοί παραδοῦσιν αἱ ἀρχαιότητες τῆς Ρόδου, αἵτινες εἶχον μεταφερθῇ εἰς Νεάπολιν διὰ τὴν αὐτόθι ἐκθεσιν. Δι' ἀμφοτέρας τὰς τελευταίας δύο περιπτώσεις ἐζητήθη καὶ ἐδόθη προηγουμένως ἡ ἐγκρισις τῶν Ἀθηνῶν.

Θέσας οὕτω τὸ ζήτημα εἰς τὸν κανονικὸν δρόμον καὶ γνωρίζων ὅτι αἱ ἀπαντήσεις βραδύνουν, ἀπεφάσισα νά ἀναχωρήσω ἐν τῇ μεταξύ δι' Αὐστρίαν πρὸς οἰκονομίαν χρόνου. Εὐτυχῶς ἐσκεφθὲν νά ζητήσω συστατικὸν τῆς πρεσβείας ἡμῶν ἐν Ρώμῃ πρὸς τὰς Βρεττανικὰς ἀρχάς κατοχῆς τῆς Αὐστρίας. Τοῦτο μοί ἐδόθη τὴν 17ην Ἰουνίου. Τὴν 18ην ἐκάλεσα εἰς τὴν πρεσβεῖαν ἐγκλιβωτιστὴν, ὅστις λαβὼν τὰ μέτρα ὑπεσχέθη νά ἔχῃ ἐτοιμον τὸ κιβώτιον τῶν εἰκόνων μέχρις ἐπιστροφῆς μου καὶ τὴν ἐπομένην, 19 Ἰουνίου ἀνεχώρησα δι' Αὐστρίαν.

Θέσας εἰς τὸ *Graz*, τὸ μόνον μέρος ἐν Αὐστρίᾳ ὅπου γνωρίζομεν ὅτι εὐρίσκοντο τὰ ἐκ Κρήτης ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ *Ringel* ἀπαχθέντα ἀρχαῖα, εὗρεθην πρὸ δυσκολίας ἦν εὐτυχῶς εἶχον ἐν μέλει προβλέψει. Ἐγὼ δηλαδὴ ἤμην ἐφωδιασμένος μόνον διὰ τῶν ἑλληνιστῶν συντεταγμένων ἐγγράφων τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν ἀρχαιοτήτων. Ταῦτα διὰ τοὺς ἄγγλους ἦσαν ἀχρηστα καὶ ἀνευ ἰσχύος, διότι αὐτοὶ ἀπῆλθον παρ' ἐμοῦ ἐγγραφὸν στρατιωτικῆς ἀρχῆς. Οὕτως ἀπέμεινε μόνον τὸ συστατικὸν τοῦ ἐν Ρώμῃ πρεσβευτοῦ ἡμῶν, ἀορίστως ἀπευθυνόμενον " *To whom it may concern*". Οἱ ἄγγλοι μὲ ἀδήγησαν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον *Wiesles*, ἐπιτεταγμένον διὰ τοὺς ἄγγλους ἀξιωματικούς, ἀλλ' ἐπὶ 4 ἡμέρας παρεπερίορπν ἀπὸ ἀξιωματικοῦ εἰς ἀξιωματικόν. Ὁ διοικητὴς τῆς μονάδος, συνταγματάρχης *Sturges* μὲ παρέπεμψεν ἐν τέλει εἰς τὸν ἐπὶ διοικη-

τὴν τῆς στρατιωτικῆς ἀστυνομίας Ταγματάρχην *Bullock* πρὸς
ἐξέτασιν τῶν ἐγγράφων μου. Τυχαιὸν γεγονός, ἡ ἀφίξις τοῦ παλαιοῦ
γνωστοῦ μου, διευθυντοῦ τοῦ B.B.C. τοῦ Λονδίνου *Sir Adrian*
Boult ὅπως διευθύνῃ τὴν πρώτην συναυλίαν τῶν *Grazen Fest-*
sprale, συνετέλεσεν ὥστε καὶ αἱ προσωπικαί μου γνωριμαί νά
ἀποβῶσι στενωτέραι. Τέλος μετὰ συνεννόησιν πρὸς τὰς Βρεττανικὰς
Ἀρχὰς κατοχῆς ἐν Βιέννῃ ὡς καὶ πρὸς τὸν ἐκεῖ πρεσβευτὴν ἡμῶν
κ. Κιν δύνην, ἐπανειλημμένως γενομένην γραπτῶς καὶ ἀπὸ τηλεφώνου,
οἱ Ἄγγλοι μὲ ἐδέχθησαν ὀριστικῶς, μοῦβ παρέσχον δέ καὶ τὴν συ-
νεργασίαν των ὑπὸ δύο ὅροις: 1) Ἐάν ἀνακαλύψω τι νά τό σγνωστο-
ποιήσω καὶ εἰς αὐτούς, καὶ 2) Νά εἰδοποιήσω περὶ τῆς ἡμέρας τῆς
ἀναχωρήσεώς μου. Εὐσχήμως μοῦ ἔδωκαν νά ἐννοήσω, ὅτι ἐπρεπε νά
ἀναχωρήσω ὅσον τό δυνατόν ταχύτερον, ἐνῷ ἐάν εἰσπρόχρημν μὲ κono-
νικά ἐγγράφα, θά ἡδυνάμην νά παραμείνω "ὅσον θέλω". Διὰ τοῦτο,
ὅταν ὑπερέβην τὰς 10-12 ἡμέρας, ὥς προκαταβολικῶς ἐδῆλωσα εἰς
τό δοθέν μοι πρὸς συμπλήρωσιν ἐντυπον τῆς ἀφίξεως, ἐζήτησα ἐξ
εὐθιχίας μιᾶς εἰσέτι ἐβδομάδος παράτασιν διὰ τῆς ἐν Βιέννῃ
πρεσβείας ἡμῶν, ἥτις μοί ἐδόθη ἀμέσως, ἀλλὰ δέν ἐχρησιμοποιήθη
ολόκληρος.

Οἱ Ἄγγλοι (τμήμα Στρατιωτικῆς Ἀστυνομίας) μοί ἔδωκαν ἕνα αὐ-
στριακόν ἀστυνόμον, *Zach* ὀνόματι, ὡς καὶ ἐν αὐτοκίνητον, ἕνα
ἐρευνήσω τὴν οἰκίαν τοῦ στρατηγοῦ *Ringel*, ἥτις εἶναι ἑκταλὶς
μετὰ κήπου κατὰ τὰ κράσπεδα τῆς πόλεως. Προηγουμένως ἐζήτησαν
σημειώσεις τῶν ἀξιωματῶν μας, ἐφ' ᾧ καὶ μὲ ἐβοήθησε πολὺ ἡ ἀγγλι-
κὴ ἐκδοσις *Works of art in Greece* περὶ τῶν ἐκ τοῦ πολέμου ζημιῶν.
Ὁ ἄγγλος λοχαγὸς τῆς ἀστυνομίας *Ramsay* μοῦ ἐφάνη ἰδιαιτέ-
ρως πρόθυμος καὶ φιλόφρων. Ἐντὸς τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς συνεργα-
σίας μας ἐξηκρίβωσεν, ὅτι ὁ *Ringel* δέν ἔπλεσεν εἰς τό ρωσι-
κόν μέτωπον, ὡς σκοπίμως ἴσως διεδόθη ἐν Ἑλλάδι, ἀλλ' ὅτι ζῇ, ἀλλ'
εὐρίσκεται ἐν Βαυαρίᾳ παρά τῇ ἀμερικανικῇ ζώνῃ. Παρεκάλεσα ὅπως
ἀναυρεθῇ καὶ ἐξετασθῇ πῶς ζῶν συγγενὴς του, ὁ δὲ *Ramsay* νομί-
ζω ὅτι μὲ ἐβοήθησεν εἰς τοῦτο προθύμως.

Αἱ ἀνακρίσεις μου, γενομένηαι πάντοτε παρουσίᾳ καὶ βοηθείᾳ
τοῦ αὐστριακοῦ ἀξιωματικοῦ, κατενόησα εὐθὺς ἀμέσως ὅτι θά ἀπέ-
βαινον ἀκαρποί. Τὰ ἐξῆς μόνον ἐξηκρίβωθησαν: Μετὰ τὴν ἐναρξιν
τῆς καταρρεύσεως, ἡ Αὐστρία διήλθε διὰ τῆς τυπικῆς

ρωσικῶν μεθόδων τῆς τόσον ἀλγεινῶς γνωστῆς καί ἐν Ἑλλάδι.
εἰς πᾶσας τὰς μὴ φιλικὰς οἰκίας εἰσῆλθον καί ἐλεηλάτησαν
κατὰ πρῶτον οἱ ἤδη ὀργανωμένοι "Zivilisten", ἥτοι τό
ἀντίστοιχον τοῦ Ἑλληνικοῦ ΕΛΑΜ. Ἀκολουθῶς εἰσῆλθον καί οἱ
Ρῶσοι, οἵτινες παρέμειναν ὀλίγας μόνον ἡμέρας ἐν Γρασ. Ὁ
Ringel μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἐξηφανίσθη ἐγκαίρως. Ἐξη-
κρίβωσα, ὅτι δέν ἐπρόκειτο περί προσώπου ἀγαπητοῦ ἐν Γρασ,
πάντως δέ κατέθετον προθύμως ὅ,τι ἐγνώριζον περί αὐτοῦ. Εἰς
αὐστριακός Hofrat, παλαιός ἀξιωματοῦχος τῆς Ἀστυνομίας, μεθ'
οὗ ὡσαύτως συνεργάσθην κατ' ἐντολήν τῶν Ἀγγλων, μοῦ τόν παρέ-
στησεν ὡς ἄσχημόν τινα ταγματάρχην προσκολληθέντα εἰς τό κόμ-
μα τοῦ Hitler καί γινόμενον διά τοῦτο στρατηγόν τῶν ἀλε-
ξιπρωτιστῶν. Ἐντεῦθεν ἡ εὐχέρειά του νά διαθέτῃ ἀφθόγως τὰ
γερμανικά στρατιωτικά ἀεροπλάνα καί νά μεταφέρῃ ἀεροπορικῶς
μέχρι Γρασ πᾶν ὅ,τι ἀφῆρει ἐκ Κρήτης.

Μετὰ τήν ἀποχώρησιν καί τῶν Ρῶσων τήν ἑπαυλίν του κατέ-
λαβον διάφοροι προσφυγικαί οἰκογένειαι, ὧν ἄλλας ἀλλαγῶν ἀνε-
κρίνομεν. Μία κυρία διέμεινεν ἐντὸς τῆς ἐπαύλεως, ἥτις κατέ-
θεσε προθύμως ὅ,τι ἐγνώριζε. Τὰ ἀκόλουθα ἐξηκρίβωθησαν:

Ὁ Ringel φεύγων συμπαρέλαβε πᾶν ὅ,τι ἠδύνετο μεθ' ἑαυ-
τοῦ. Αὐσυχῶς τὰς ἀρχαιοτάτας φαίνεται ὅτι ἐφυγάδευσε πρῶτος,
διότι οὐδεὶς ἐγνώριζε τι περί αὐτῶν, ὡς ἐγνώριζον λ.χ. περί τα-
πήτων καί ἄλλων πολυτίμων πραγμάτων τινές ἀπό τοὺς ἐνοίκους.
Ἰδιαιτέρως ἡρώτων, μήπως ἐθεάσθῃ θάψαν τι ἐντὸς τοῦ κήπου.
Μία κυρία κατέθεσεν, ὅτι μόνον οἶνον κατέκρυψεν ὁ στρατηγός
ὑπὸ τήν γῆν, ὃν ὅμως ἐξέσωσαν καί ἐπιον ἀκολουθῶς οἱ Ρῶσοι.

Παραλλήλως ἐνῆργουν ἀνακρίσεις οἱ Ἀγγλοι καί δὴ εἰς διά-
φορα μέρη τῆς Αὐστρίας. Ἀπεκαλύφθη ἀπὸ τὰς ἰδικὰς μου ἀνακρί-
σεις, ὅτι ὁ Ringel υἱὸς παρουσιάσθη ἑνα μῆνα πρό τῆς ἀφίξε-
ώς μου εἰς τήν ἑπαυλιν, ζητῶν νά παραλάβῃ τό μοναδικόν ἐπιπι-
πλόν, ἐν ἐρμάριον, ὅπερ ἀνῆκεν εἰς τόν Ringel. Τό ἐπιπλόν
ἦτο κενόν. Οὗτος δέν εἶχεν ἐπανευρεθῇ μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς
ἀναχωρήσεώς μου. Οἱ Ἀγγλοι ὅμως ἀνεύρουν τήν γραῖαν μητέρα
τοῦ Ringel, ἥτις οὐδέν τό χρήσιμον ἐγνώριζεν. Ἀκολουθῶς
ἀνευρέθη ὁ σφεῖρ τοῦ στρατηγοῦ, καταθέσας ὅτι τρεῖς ἡμέρας
πρό τῆς εἰσόδου τῶν Zivilisten διετάχθη νά μεταφέρῃ εἰς τό

Ἐκεῖ εὐρέσθην πρό τοῦ σεβασμίου γέροντος καὶ παλαιοῦ γνωρίμου μου *Walter Schmidt*, ὃν εἶχον ἄλλοτε φιλοξενήσει ἐν Κρήτῃ. Σχεδόν προτοῦ τῇ ἀνακοινώσω τόν σκοπόν τῆς ἐπισκέψεώς μου, μοῦ εἶπεν ὅτι θά μοῦ οἰκλήσῃ ἐν πάσῃ εἰλικρινεΐᾳ. Διηγήθη πῶς ἐσπευσμένως ἐκλήθη εἰς τὴν ἐπαυλιν *Ringel* διὰ νά περισώσῃ "μερικά ἀρχαῖα" κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὀχλοκρατίας τῶν *Zinlister* καὶ ἀκολούθως με ὠδήγησεν εἰς μίαν προθήκην, ὅπου μοῦ ἐπέδειξε τὰ ἀρχαῖα. Ἀνεγνώρισα ἀμέσως τόν μικρόν μαρμάρινον ταῦρον, ὃν εἶχεν ὁ *Eranz* εἰς τὴν αὐλὴν τῆς ἐπαύλεως Ἀριάδνης. Ἀλλ' οὔτε τοῦτον οὔτε τὰ λοιπὰ ἀρχαῖα — μικρῶς ἄλλως σημασίας — ἐγνωρίζομεν ὥς κλασσέντα, οὔτε κατεΐχομεν σχετικόν κατάλογον.

Εὐτυχῶς ἔσχον τὴν ἐτοιμότητα νά ἐρωτήσω τόν κ. *Schmidt* ἂν ἀναγνωρίξῃ τὴν κυριότητά μας καὶ ἂν εἶναι πρόθυμος νά μοῦ παραδώσῃ τὰ ἀρχαῖα. Ἀπήντησεν ἀμέσως καταφατικῶς.

Κατ' ἄλλην εὐτυχῇ συγκυρίαν ἐκεῖνην τὴν στιγμὴν προσῆλθε καὶ μία δεσποινίς, βοηθὸς τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ Πανεπιστημίου *Graz* (τό ὁποῖον πρὸς τό παρόν στερεΐται καθηγητοῦ τῆς Ἀρχαιολογίας). Εἶχον προηγουμένως πληροφορηθῇ διὰ τοῦ ἀρίστου νέου κ. Πολ. Ἐνπεκίδου, Δέκτορος ἐν τῇ Πανεπιστημίᾳ, ὅτι καὶ ἐκεῖ ὑπῆρχον ἀρχαῖα τινά, ἄλλα μὲν παλαιόθεν, ἄλλα δὲ προσφάτως ἐκεῖ κατατεθέντα. Ἐπωφελούμενος τῆς ταραχῆς τῆς δεσποινίδος, ἥτις ἦτο κατέρυθρος ἐκ τῆς συγκινήσεως, εἶπον ὅτι ἔχω γνῶσιν καὶ τῶν ἐν τῇ Πανεπιστημίᾳ ἀποκαϊμένων ἀρχαίων καὶ ὅτι ἐν συνεχείᾳ θά ἐπεσκεπτόμην τό Ἀρχαιολογικόν Ἰνστιτούτον. Τοῦτο καὶ ἐγένετο ἄνευ χρονολογίας, ἐκεῖ δ' εὗρον προθήκην περιέχουσαν 502 ἐκλεκτὰ τεμάχια ἀγγείων πάσης Μινωτικῆς περιόδου. Μία ἐπιγραφὴ ἡρμηνεύεν, ὅτι πρόκειται περὶ προσωρινῆς ἐκδόσεως (*Leihgabe*) ἐκ μέρους τοῦ *Schöngemünder*, τοῦ γνωστοῦ Αὐστριακοῦ ἀξιωματικοῦ, ὅστις ὑπῆρξεν ὡς *Referent für Kunstschutz* ἐν Κρήτῃ καὶ ὅστις εἶχε διεξαγάγει καὶ ἄσκαφος ἐκεῖ κατὰ διαταγὴν τοῦ *Ringel*.

Ἀκολούθως ἐπεσκεφθὲν τόν πρύτανιν κ. *Gerstinger* ὑπὸ τὴν ἐπίσημον ἰδιότητά μου. Ἐφάνη εὐγενέστατος καὶ πρόθυμος, ἀλλ' ἐστενοχωρήθη ἐκ τοῦ περιστατικοῦ, διότι τὰ ἀρχαῖα ἦσαν

τοῦ *Schöngendörfer* καὶ οὐχὶ τοῦ Πανεπιστημίου ἰδιοκτησίας·
Ἐν τέλει μοῦ εἶπε νὰ τοῦ εἰσπράξω ἔγγραφο, ἵνα τὸ φέρῃ εἰς
τὴν Συγκλητον καὶ καλυφθῇ οὕτω, μεθ' ὃ θὰ μοί παρέδιδε τὰ ἀρ-
χαῖα. Ἐπροθυμοποιήθη νὰ ἀναβῶμεν ἄρ᾽ ἄρ᾽ εἰς τὸ Ἀρχαιολογικόν
Ἰνστιτούτον, ὅπου κατεμετρήσαμεν τὰ τεμάχια καὶ μοί παρέδωκε
σχετικόν σημείωμα, ὅπερ ὑπέγραψεν ἐπὶ τόπου καὶ ὅπερ συνυποβάλ-

ἀρ. 2

ἀρ. 3

λῃ. Τὴν ἐπομένην κατήρτισα τὸ πρὸς αὐτόν ἔγγραφόν μου, οὗτινος
ἀντίγραφον συνυποβάλλω, ἀκολουθῶς δ' ἐπεσκέφθην τοὺς ἄγγλους
ἵνα ἀναγγεῖλω τὰ γεγονότα, καθ' ἃν εἶχον ἀναλάβει ὑποχρέωσιν.
Τοῦτο ἀπεδείχθη ἐσφαλμένη ἐνέργειά μου, ὥς κατωτέρω θὰ γίνῃ
φανερόν, διότι ἂν ἀνέμενον πρῶτον τὴν ἀπάντησιν τοῦ πρυτάνεως,
τότε θὰ παρελάβανον καὶ τὰ ἀρχαῖα τοῦ Πανεπιστημίου, ὥς παρ-
ελαβον τὰ τοῦ μουσείου.

Ὁ ἀρμόδιος ἐπὶ τῆς ἀποδόσεως ξένων περιουσιῶν, πρὸς ὃν εἶχον
παραπερφοῖν προηγουμένως, ἦτο ὁ λαχαγός *Wilde*. Εἰς τοῦτον
ἀνεκοίνωσα τὰ διατρεχόντα. Οὐδέν ἀπήντησεν, ἐκράτησε μόνον ση-
μειώσεις τινάς καὶ εἶτα μὲ παρεκάλει νὰ προσκομίσω καὶ εἰς
αὐτόν ἀντίγραφον τοῦ πρὸς τὸν πρύταμιν ἔγγραφου μου. Τὴν ἐπο-
μένην, ὅταν ἐπεσκέφθην αὐτόν ἐκ νέου, εἶχεν εἰσπράξῃ ἀγγλική
μετάφρασις τοῦ ἔγγραφου μου (ὅπερ ἐγὼ εἶχον συντάξει γερμανι-
στῇ), συγχρόνως δὲ μοῦ ἐδόθη νὰ ἀναγνώσκω ἕτερον ἔγγραφον ~~στὰ~~ ^{ἐπὶ}
λόφον ἐκ μέρους τοῦ γραφείου του εἰς τὸν Πρύταμιν, ὅπου καθί-
στατο οὗτος ὑπεύθυνος διὰ τὴν ἀσφαλῆ φύλαξιν τῶν 502 τεμαχίων
ἀρχαιοτήτων καὶ παρηγγέλλετο συγχρόνως νὰ ἀνευρεθῇ ὁ *Schö-
ngendörfer* καὶ νὰ δηλώσῃ πῶς ἀπέκτησε τὰ ἀρχαῖα. Ἀκολουθῶς
μοῦ ἐδηλώθη, ὅτι οὐδέν ἀρχαῖον δύναται νὰ παραλάβω, ὃν δὲν ἔξα-
κριβωθῇ ἀκριβῶς ἡ προέλευσίς του καὶ τὰ ὅν γενεὴ περιστατικά
τῆς εἰς Αὐστρίαν ἀφίξεώς των.

Εἰς ταῦτα προέβλεπον ζωηρὰς ἀντιρρήσεις. Ἐπεσκέφθην καὶ τὸν
συνταγματάρχην *Sturges* ἐκ νέου, ἰσχυρίσθην δέ, ὅτι τοῦλάχισ-
τον ὥς πρὸς τὰ ἐν τῇ μουσείῳ *Joanneum* ἀρχαῖα ὁ διευ-
θυντὴς ἀναγνωρίζει τὰ ἐπ' αὐτῶν δικαίωμάτά μου καὶ εἶναι πρό-
θυμος νὰ μοῦ τὰ παραδώσῃ. Τότε ὁ *Captain Wilde* παρέλαβε
τὴν διερμηνεῖα τοῦ γραφείου του, ἕνα φάκελλον καὶ μίαν γραφομη-
χανήν καὶ φωνάζας τὸν ὁδηγόν τοῦ αὐτοκινήτου του με-

ΠΑΡΕΛΑΒΕ
ΥΠΟΜΕΜΕΝΟΝ
ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

σε νά μεταβῶμεν ἁμέσως εἰς τό μουσεῖον.

Ἐκεῖ ἤρώτησε τόν κ. Schmidt περί τοῦ πράγματος, προσθέσας εἰς καί τρεῖς ὅτι αὐτός δέν ἀναγκάζει τόν κ. Schmidt νά παραδῶσθαι τὰ ἀρχαῖα. Εὐτυχῶς ὁ ἀξιόρατος ἐκεῖνος γέρων ἐνέμεινεν εἰς ὅσα μοί εἶχεν ἐξ ἀρχῆς εἶπει. Τότε τοῦ ἐδόθη μία δῆλωσις νά υπογράψῃ, υπεγράψαμεν εἴτα καί οἱ τρεῖς ἐν ἑγγραφῶν συντεταγμένον εἰς τετραπλοῦν, ὡς καί τόν κατάλογον τῶν ἀρχαίων, ὧν εἶχον ἤδη ἐτοιμάσει, καί ὁ captain Wilde κηρύξας τὰ ἀρχαῖα ἐλθνηρικὴν ἰδιοκτησίαν ἀπῆλθε μετὰ τῆς διαρμηνείας. Ἐγὼ μετὰ τοῦ κ. Schmidt ἐφροντίσαμεν ἀκολούθως περί τῆς σὺσκευῆς των.

Ἐν τῇ μετὰξὺ ὁ πρύτανις, ὅστις, ὡς καί πάντες οἱ καθηγηταὶ οὗς ἐτυχὲ νά γνωρίσω, εἶναι γνήσιοι καί σεμνοὶ ἐπιστήμονες, μὴ συμπεριζόμενοι τὰς αὐθαιρεσίας ὥς οἱ συμπατριῶταί των διέπραξαν, μοί ἀνεκοίνωσεν ὅτι εἶχεν ἔλθει εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ Schötzendorfer, ὅστις ἰσχυρίζετο ὅτι τὴν συλλογὴν τῆς κεραμικῆς εἶχε λάβει ὄψρον παρὰ τοῦ κ. Παάτῳνος. Ταυτοχρόνως ἐξεφράζετο πολλαχόθεν ἡ εὐχὴ, νά παραμείνουν τὰ ἀρχαῖα ἐκεῖνα ὡς διδακτικὴ συλλογὴ τοῦ Πανεπιστημίου. Εἶπον τότε εἰς τόν Πρύτανιν, ὅτι ὡς μὲν ἔχει τό πρῶμα, εἶναι ἀδύνατον τὰ ἀρχαῖα νά παραμείνουν εἰς χεῖρας ἐνὸς ἰδιώτου ἀφαιρέσαντος ταῦτα παρὰνόμως. Ἐν ὅμως οὗτος τὰ παρεχῶρει, ὁριστικῶς εἰς τό Πανεπιστήμιον, τότε ἐγὼ ὡς ἄπορον θά προέτεινον εἰς τό Ἀρχαιολογικόν Συμβούλιον νά ἀφῇται ταῦτα εἰς τό ἴδρυμα ἐπ' ἀνταλλαγῇ βιβλίων. Τόν χειρισμὸν τοῦτον ἐκρίνα σκόπιμον, διότι πιθανόν οἱ ἄγγλοι νά εὕρουν βάσιμον τόν ἰσχυρισμὸν τοῦ Schötzendorfer. Παρ' ὅλα ταῦτα ἔκαμα ἁμέσως ὑπόμνημα εἰς τόν λοχαγόν Wilde, ὅπου ὑποστηρίζω, ὅτι ἡ οὐδερία ἐδόθη εἰς αὐτόν ὑπὸ τοῦ κ. Παάτῳνος ἄδεια, ἢ ἡσκήθη ψυχολογικὴ βία, ὃν καί θεωρῶ τοῦτο ἀπίθανον, διότι ὁ κ. Παάτῳνος ἔδειξε θαρραλέαν στάσιν ἐπανεληνημένως, ἐκόνῃ καί ἐναντι τοῦ Ringel.

Ὅτι δέ ἐν πάσῃ περιπτώσει τοιαύτη ἔδεια θά ἦτο ἄκυρος. Ὁ Schötzendorfer, ὡς εἰδικὸς ἐπὶ τῆς προστασίας τῶν ἀρχαίων, ἐγνωρίζεν ὅτι μόνον ἀρμόδιον νά δώσῃ ἄδειαν ἐξαγωγῆς ἀρχαίων ἡτοιχὸς Ἀρχαιολογικόν Συμβούλιον καί μόνον ἂν δύναται νά παρουσιάσῃ τοιοῦτον ἑγγραφον ὁφείλει νά θεωρηθῇ ἐν τάξει.

Ἐἴμαι βέβαιος, ὅτι οἱ ἄγγλοι θά υἱοθετήσουν τὴν ἀποψίν μου. Ἐξακολουθῶντος νά φρονῶ ὡς ἄπορον, ὅτι θά ἦτο μεγαλύτερον τό κέρδος

καί υλικόν ἀλλά πρό παντός καί ἠθικόν, ὃν μεγαλοφρόνως ἡ Φιλὰς ἀφηνεν εἰς τό πανεπιστήμιον τοῦ *Graz* τὴν συλλογὴν ἐκείνην (ἀναμφιβόλως μίαν ἐκ τῶν ἀρίστων) καί ἐδέχετο ἀντ' αὐτῆς ἐπιστημονικά βιβλία.

Ἡρώτησα ἀκολούθως τὸν λοχαγόν *Wilde*, ὃν ἤλπιζον ὅτι ἐντός 3 ἡμερῶν θά ἐλύετο τό ζήτημα, ἵνα παραρρίνω ἐκεῖ. Εἰς ἀρνητικὴν αὐτοῦ ἀπάντησιν, ἀπεφάσισα νά ἀναχωρήσω. Ἐν ὑπομνήματι ἀνέφερον πρὸς αὐτόν λεπτομερῶς τὴν ἀρχαῖα ἀπῆγαγεν ὁ *Ringel* τονίσας, ὡς παντοῦ ἔπραξα, ὅτι θά ὑπάρχουν καί ἄλλα, ὧν δὲν ἐξηκριβώσαμεν ἔτι τὴν ἀπάδειαν. Ἐπὶ πλέον συνέταξα καὶ ἀπέστειλα λεπτομερῇ ὑπομνήματα πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ πρεσβευτὴν ἡμῶν κ. Κινδύνην, μεθ' οὗ καὶ συνωρίλησα δις ἀπὸ τηλεφώνου. Οὕτως ἐσχηματίσθη ὁ σχετικὸς φάκελλος καὶ ἡ ἐν Βιέννῃ πρεσβεΐα ἡμῶν ἐτέθη εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὰς ἀρμοδίας ἀγγλικὰς ἀρχὰς διὰ τὰ περαιτέρω. Μίαν παράδοξον ὄντως ἐνδοχὴν, καθ' ἣν εἶναι δυνατόν ἡ συλλογὴ *Ringel* νά εὐρίσκεται ἤδη ἀπὸ 2 ἐτῶν ἐν Ἀγγλίᾳ, θέλω ἐκθέσει προφορικῶς πρὸς τό Ἀρχαιολογικόν Συμβούλιον.

Ἐκ *Graz* ἀνεχώρησα τό μεσονύκτιον τῆς Τετάρτης, 7^{ης} Ιουλίου, ἀποκοιμίζων καὶ τὰ ἀρχαῖα ἐκ τοῦ *Joanneum*, τὰ περὶ ὧν ὑπογεγραμμένα πρακτικὰ συνυποβάλλω μετὰ τῆς παρούσης ἐκθέσεως. Εἰς τὰ Ἰταλικά σύνορα ἐδήλωσα ταῦτα, ἵνα δύναται νά τὰ ἐξαγορῶ ἐξ Ἰταλίας. Ἐπεσολάβησεν ἐπεισὸδιόν τι, διότι αἱ μεθοριακαὶ τελωνεῖα καὶ ἀρχαὶ τῆς *Tavrisia* ἐπέμενον νά μοί ἀφαιρέσουν τὰ δύο κιβώτια ἐκ τῶν ἀποσκευῶν μου καὶ σφραγίσουσιν ταῦτα νά τὰ ἀποστείλουν *transito* εἰς Νεάπολιν. Ἐγὼ ἐπέμενα ὅτι διατρέχουν κίνδυνον νά κλαποῦν, ἐκτός ἂν ἡ Ἰταλικὴ κυβέρνησις ἀνελάβονε τὴν εὐθύνην. Ἐν τέλει ἐπεισέθησεν νά μοί θεωρήσουν καλῇ τῇ πίστει τὸν κατάλογον, ὃν ἐκ τῶν προτέρων εἶχον ἐτοιμάσει Ἰταλιστὶ, μὴ ὀνοίξαντες κἂν τὰ κιβώτια, καὶ οὕτω ὁ συμμὸς ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν του.

Εἰς Ρώμην ἐφθάσα τὴν σπυριανὴν τῆς Παρασκευῆς 9^{ης} Ιουλίου. Δυστυχῶς δὲν εἶχεν ἐτοιμασθῇ τό κιβώτιον τῶν βυζαντινῶν εἰκόνων. Οὕτως ἠναγκάσθην νά ἀναρρίνω μέχρι τῆς ἐρχομένης Τετάρτης, 14^{ης} Ιουλίου, ὅποτε μεταβάς εἰς τό ἀρμόδιον γραφεῖον τοῦ Ἰταλικοῦ Ὑπουργείου Παιδείας κατέθεσα καὶ ἐσφράγισα ἐντοσεῖκό μου αὐτοῦ

κιβωτίου καὶ τὰς εἰκόνας καὶ τὰ ἐκ *Gratz* κομισθέντα ἀρχαῖα. Ὀφείλω νὰ ἐξάρω τὴν προθυμίαν τῶν κ.κ. *Bartoncini* καὶ *Ravibeni* (R), οἵτινες ἀφῆκαν ἀθικτον τὴν ὑπ' ἐμοῦ γενομένην διατίμησιν ἐκάστης εἰκόνας, ἀπαραίτητον διὰ τὴν καταβολὴν τοῦ σχετικοῦ φόρου, τὰ δὲ ἐκ *Gratz* ἀρχαῖα ἐξετίμησαν συμβολικῶς ἀντὶ 1000 λιρετῶν, ὥστε κατέβαλα φόρον ἐξαγωγῆς μόνον 30 λιρέττας.

Δυστυχῶς τὴν ἐπομένην ἐμεσολάβησε τὸ ἀπαραίτητον ἀπρόοπτον ἡ ἀπόπειρα δολοφονίας τοῦ *Tagliatti* καὶ ἀπώλεσα 3 ἡμέρας λόγῳ τῆς σπριτωθείσης ἀπεργίας. Ἀκολούθως ἐφόρτωσα τὸ κιβώτιον διὰ Νεάπολιν καὶ ἀνεχώρησα, φθάσας εἰς τὴν πόλιν ταύτην τὴν Κυριακὴν 13 Ἰουλίου. Τὴν ἐπομένην, 19 Ἰουλίου, ἐφθάσε καὶ τὸ κιβώτιον.

Ἐντὸς τῆς Τρίτης 20 Ἰουλίου ἐτακτοποιήθη καὶ τὸ ζήτημα τῶν ἀρχαίων τῆς Ῥόδου, ὅτινα εἶχον κομισθῇ ἐκεῖ διὰ τὴν ἐκθεσιν Νεαπόλεως. Μετέβην ἐκεῖ μετὰ τοῦ προξένου κ. Δ. Τυπάλδου καὶ ἐζήτησα νὰ ἀνοιχθῶσι τὰ κιβώτια καὶ νὰ μοί παραδοθῇ τὸ περιεχόμενόν των. Τοῦτο ἐγένετο καὶ μοί παρεδόθη πρακτικόν μετὰ κατάλογον τοῦ περιεχομένου τῶν δύο κιβωτίων, ὅπερ συνυποβάλλεται. Ἀφοῦ τὰ κιβώτια ἐκαρφώθησαν καὶ ἐσφραγίσθησαν ἐκ νέου, ἀνεκοίνωσα εἰς τοὺς Ἰταλοὺς τὸ ἰδιόχειρον σημείωμα τοῦ *Raslini*, ἐκ δὲ τῆς παραβολῆς πρὸς τὸ πρακτικόν διεπιστώθη, ὅτι οὗτος εἶχε παραλείψει νὰ σημειώσῃ τὰ χρυσὰ τὰ ὁποῖα ἀπεκόμισεν, ἤτοι, κατὰ τὴν ἐπέσηρον περιγραφὴν τῶν

Ἰταλῶν:

Anello d'oro con scarabeo (χρυσὸν δαυλίζιον μετὰ σκαράβειον).

Due brachie d'oro a palmetta. (Δύο χρυσὰ ναστίζια μετὰ ἀνδρείου)

Armilla frangmentata in bronzo foderata d'oro (νοχολίον φέλιον χαλκὸν ναστίζιον μετὰ χρυσοῦ).

Collana aurea tubolare con 21 piccole sfere (χρυσὴν ναστίζιον μετὰ 21 μικρὰν σφαίρων).

Anello d'oro filozigranato (χρυσὸν δαυλίζιον μετὰ σφαιρικοῦ διατέλε).

Due brachie d'oro con cerchi concentrici (Δύο χρυσὰ ναστίζια μετὰ συγκεντρωτικῶν κύκλων).

Placca in bronzo con smalto (χαλκὸν ἐσφραγισμὸν ἀγιάξ)

Ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸ χειρόγραφον ἰδιόχειρον σημείωμα τοῦ *Raslini* ὑπάρχουν ἀσυμφωνίαι τινές πρὸς τὰ πράγματα. Εἶναι ὅμως χαρακτηριστικόν, ὅτι τὸ αὐτὸ πρόσωπον τὸ βαρυνόμενον ἐπὶ τὴν

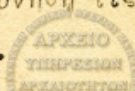
ἀπαγωγὴν πάντων τῶν χρυσῶν τοῦ Μουσείου Ρόδου παρέλαψε καὶ ἐν τῇ παρόντι σημειώματι νὰ καταγράψῃ ἀκριβῶς τὰ χρυσᾶ ἀντικείμενα, ἅτινα ἰδιοχειρῶς, ὡς λέγει, ἐτοποθέτησεν εἰς τὴν ἐκθεσὶν Νεαπόλεως.

Οὕτω κατέληξα νὰ συγκεντρώσω ἐπὶ τό αὐτό τρία ἐν ὅλῃ κιβώτια, τὰ δύο περιέχοντα τὰς ἐκ Ρόδου ἀρχαιοτήτας καὶ τὸ τρίτον τὰς ἐκ *Γροα* καὶ τὰς βυζαντινὰς εἰκόνας τὰς παραληφθεῖσας ἐκ τῆς ἐν Ῥώμῃ πρεσβείας. Πάντα παρεδόθησαν, ἐσφραγισμένα διὰ τῆς μολυβδοσφραγίδος τῶν Ἰταλικῶν ὑπηρεσιῶν ἐξαγωγῆς, εἰς τὸν ἐν Νεαπόλει πρόξενον ἡμῶν κ. Δ. Τυπάλδον.

Ὅμοιως παρέδωκα εἰς τοῦτον τὰς ἀδείας ἐξαγωγῆς, ἀποδείξεις καταβολῆς τῶν φόρων καὶ λοιπὰ δικαιολογητικά. Παρακάλεσα τοῦτον, ὅπως φορτωθῶσιν ἐπὶ τοῦ "Νέα Ἑλλάς" μέλλοντος νὰ διέλθῃ ἐκεῖθεν περὶ τὴν 20ην Αὐγούστου, παραδιδόμενα εἰς τὴν ἀτομικὴν φροντίδα τοῦ πλοιάρχου. Εἰς ἀνάλογον διάβημα νομίζω ὅτι προέβη καὶ ἡ ἐν Ῥώμῃ πρεσβεία. Ἐγὼ δ' ἐπιστρέψας εἰς Ῥώμην ἀνεχώρησα διὰ τοῦ πρώτου Ἰταλικοῦ ἀεροπλάνου, τοῦ μόνου δεχομένου πληρωμὴν εἰς λιρέττας καὶ εὐθηνότερου τῶν λοιπῶν. Ἐφθάσα εἰς Ἀθήνας τὴν 23ην Ἰουλίου. Τρέφω μικρὰν τινα ἀγωνίαν, μήπως ἀπρόοπτόν τι ἐμποδίσῃ τὴν φόρτωσιν, διότι ἀπαιτεῖται ἀκατάβλητος προσπάθεια καὶ χρόνος, ὅπως ἐξομαλύνωνται αἱ ἐκάστοτε προκύπτουσαι δυσκολίαι. Θεωρῶ ὅμως ἀπὸ θάνατον νέον τι ἀπρόοπτον. Τὸ Προξενεῖον Νεαπόλεως μὲ ἐβεβαίωσεν, ὅτι τὰ ἀρχαῖα θὰ φορτωθῶσιν ὅπως δῆποτε. Τὸ ἀριστον πάντων θὰ ᾔτο βεβαίως, ἂν ὑπῆρχεν Ἑλλήν ἀρχαιολόγος νὰ φορτώσῃ καὶ νὰ συνοδεύσῃ τὰ ἀρχαῖα. εἶναι δυνατόν νὰ ἀναχωρήσῃ τις ἐντεῦθεν μίαν ἢ δύο ἡμέρας πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ πλοίου εἰς Νεάπολιν, προερχομένου ἐξ Ἀμερικῆς, καὶ νὰ φθάσῃ αὐθημερόν εἰς Νεάπολιν. Τοῦτο ὅμως θέλει βῆσαι τῆς δαπάνης 250 περίπου δολλαρίων.

Ἐμακρηγόρησα ἐν τῇ παρούσῃ ἐκθέσει, ἐπιθυμῶν νὰ ἀντλήσῃ ἐξ αὐτῆς χρήσιμα στοιχεῖα ὁ τυχόν μέλλων νὰ συνεχίσῃ τὰς προσπάθειάς πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν Ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων. Τὸ κυριώτερον συμπέρασμα εἶναι, ὅτι ἀπαιτοῦνται μηνῶν πολλῶν προσπάθειαι, διότι ἡ σχετικὴ ἐργασία, ἀκόμη καὶ ἐκ μέρους τῶν Συμμάχων, βαίνει βραδύτατα. Διὰ μὲν τὴν Ἰταλίαν θὰ πρὸς τὸν

ὅπως εἷς ἐκ τῶν ἐκεῖ ὑπαλλήλων τῆς πρεσβείας ἡμῶν ἐπεφορ-
τίζετο εἰδικῶς μετὰ τὴν ἀποστολὴν ταύτην. Καταλληλότερον θεω-
ρῶ τὸν κ. Δημ. Πουλᾶκον, ὅστις καὶ νέος εἶναι καὶ τὴν Ἰταλικὴν
κατέχει ἀφόγωκα καὶ πεῖραν ἔχει τὴν ἀπέκτιψε πλοσίον μου. Ὡς
πρὸς τὴν Γερμανίαν, ἂν κρίνω ἀπὸ τὴν τακτικὴν τῶν Ἀγγλων
ἐν Γιοα, μόλις θὰ ἤρκουν ἐξ ἡμῶν ὅπως δυνηθῇ τις νὰ
ἐργασθῇ συστηματικῶς καὶ μετὰ ἐλπίδας ἐπιτυχίας.

Εὐπειθέστατος

Στ. Μαρινάτος

Παράρτημα 8. ΙΑΑΑ, Κιβ. 586Ε, Α. Εξασφάλιση Αρχαίων 1948 [1940-1964], Φάκελλος: Περί διαρπαγείων Αρχαιοτήτων υπό του στρατού Κατοχής [1946-1949]. Έγγραφο του Μαρινάτου με τίτλο «Σημείωμα περί τοῦ παραδοθέντος μοι φακέλλου φυγαδευθέντων ἐκ Ρόδου ἀρχαίων: 22 Ἰουνίου 1949».

1

Σημείωμα περὶ τῶν
παραδοθέντων μοι φακέλλου φυγαδευθέντων
ἐκ Ρόδου ἀρχαίων.

- 1) τὴν 25 αὐγ. 1930 ἐπλήρωσαν ἀποστάσει τῶν *Bella Seta* θυσανέων
14? χαλκῶν τομοπαίων, ἐκτεθέντων ἐν Κῶ, εἰς τὴν Prof. Dott.
Lorenzina Cesano, Museo Nazionale Romano, πῶς ἀφανίσαι
δι' ἐγγράφων πρὸς ἀποστ. 684 τῶν 29 Σεπτ. 1930 οὗτοι ἔχοντες.
- 2) τὴν 1ην Μαρτίου 1939 ὁ ἐπισκοπεύων Luigi Morricone
παραέλαβε ἔργον Μυκηναϊκῶν ἱερῶν 0,19 διὰ τὴν ἐνδεῶς
Π. Ὑόενος.
- 3) Ὑπόκειται παρόμοιος τομοπαῖος συνηγορῶν τῶν διαμνησθῶν
De Vecchi, ὅστις, κατὰ τὰς ἀρχαίας ἀρχὰς τῶν Αὐδευαρίων,
αὐτὸς ἀπολαύων εἶχε πηλὴν ὥστε ἀποστέλλων τὴν συνηγο-
ρίαν, ἀποστέλλεται: 120 ἀρχαῖα καὶ χαλκῶν ἐλληνικῶν τομοπαίων,
91 λίθινων ἀποστέλλων εἰσὶν καὶ 64 τῶν λίθινων ἀποστέλλων τῶν
ἑσπερίων, ἐκ δὲ 28 μινωικῶν καὶ ἀρχαίων. Οὗτοι ὅμοι
λόγος ἵσταται περὶ ἀποστέλλων τῶν συνηγορῶν, εἶναι δὲ δυνατὸν ὁ
ἰσχυρισμὸς, ὅτι αὐτὴ ἐνεπίσθι ἐξῆλθεν.
- 4) Ὁ εὐόμοτος φακέλλος διακαταβάνει περὶ τῶν ἀρχαίων τοῦ γίμνου
Ρόδου καὶ συνηγορῶν σοφιστῶν ἑσπερίων, ὡς ἐπισκοπεύωντος
παρόμοιος. Ταῦτα ἐπλήρωσαν ἐν Ἀργείᾳ κατὰ τὴν 1914 καὶ τὴν
οὐρανίαν Ἀνελίον. Μίαν αὐτῶν φαίνεται ὅτι ἐπισκοπεύων, διότι
ὁ φακέλλος εἶναι ἀσφαλὲς, ἀλλὰ ἀσέβητος ἐν Μεσσηνίᾳ
μία αὐτῶν ἀποστέλλων συνηγορῶν, ὡς ἐπισκοπεύωντος παρό-
μοιος καὶ ἄλλαι ἀποστέλλων, ἵσταται δ' ἡ ἐπισκοπεύων τῶν
ἀρχαίων ἐνεπίσθι.
- 5) Ὁ εὐόμοτος φακέλλος, ἀσφαλὲς εἶναι, ἀνακίσει παρόμοιος τῶν
ἐν ἑλπίδι ναυτικῶν Μοχ. Περσίδων καὶ τῶν ναυτικῶν ἑσπε-
ρίων, οὗτοι κατὰ τὴν Μάϊον τοῦ 1943 καὶ διὰ τὴν ἀποστέλλων
ciali, ἵσταται ἐν Ρόδῳ ἐν Ἀργείᾳ συνηγορῶντα βασι-
λέα καὶ μινωικὰ ἀρχαία, ὡς ὅμοια ἐπισκοπεύων τῶν

ΥΠΗΡΕΣΙΟΝ
ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

* Πεισδεσεν ἔγγραφον: Ἰανὺν τοῦ 1912-13 προσεβόδουν εἰς τὸ
Πρωτότυπον Οὐρανίου 602 ἐκτείνεσθαι κατὰ τοὺς ἀποφασίστας.
(Annuario Atene 2, 1916 σ. 401 μεταφρασθεὶς ἐν παραθεσείᾳ).

[illegible][illegible]

7) τίς ἐ ἰσχυρὸς αἰνεῖται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἐν τῷ πνεύματι
(Εἰη). ὡς ἡμεῖς, ὡς οἱ ἀγγελοὶ ἐκ τῶν οὐρανῶν τῶν ἁγίων
καὶ τῶν ἁγίων ἁγίων ἀνεκδιέστων ἀντανακτῶν.

* 8) → Οἱ ἀποστόλοι ἐν δεσμοῖς ἐν Ἰερουσαλὴμ, ἀντὶ
τῶν πενήτων διὰ τῆς ἐνταῦθα ὕψους. Ἐξωλεσμένους καὶ τῶν
ἑλλήνων πλεονεξίας βίβλους καὶ ἀποδοῦναι τῶν ἀρχαίων, καὶ
ἀντιβῆναι ἀνηγορευτικὰν ἀπαγορεύσασαν τοῖς ἐνταῦθα
ἐκαστοῖς ἐκεῖνοι ἵταξαι ἀρχαίους. ἄρχοντας, ἐκαστοὺς καὶ
τοὺς ἀρχαίους ἀρχὰς ἐκαστοῦ. "τοῖς διὰ τῶν ἀποστόλων
τῶν κατ' ἡμῶν ἵταξάντων ἀρχαίων, οἵτινες συζητοῦν
ἔχοντες καὶ ἐκκαταλείποντες αὐτοὺς ἐκκαταλείποντες ἡμῶν καὶ
τῶν δεσποτῶν ἐκκαταλείποντες συζητοῦντες, ἐκκαταλείποντες
καὶ δεσποτῶν. Πάντες δὲ ἔχοντες τὸν αὐτὸν νόμον τὸ ὡς ἐκ
νόμου, οἱ ἐν τῶν ἀποστόλων ἐνταῦθα ἵταξαι ἀρχαίους καὶ
ἐκκαταλείποντες, ἐκκαταλείποντες καὶ τῶν ἀποστόλων, δὲ ἐκκατα-
λείποντες διὰ ἐκκαταλείποντες τῶν ἀποστόλων τῶν
ἵταξάντων διὰ τῶν ἀποστόλων. Τούτο, διὰ τῶν ἵταξάντων ἐκκαταλείποντες,
δὲ ἐκκαταλείποντες ἐκκαταλείποντες ἡμῶν ἀποστόλων, καὶ ἵταξαι
κατὰ νόμον.

22 Nov. 1949.

Σω. Μαρτάρος.

